

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2015

Kateřina Jandová

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Lenka Procházková – profil autorky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Kateřina Jandová

Učitelství pro střední školy, obor ČJ-NJ

Vedoucí práce: PaedDr. Jiří Staněk, CSc.

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 10. dubna 2015

.....
Kateřina Jandová

Poděkování

Děkuji panu PaedDr. Jiřímu Staňkovi, CSc. za jeho cenné připomínky, rady a laskavý přístup při psaní mé diplomové práce.

ZDE SE NACHÁZÍ ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE

Obsah

Obsah.....	1
Úvod.....	2
1. Biografie, rodina a průřez dílem Lenky Procházkové	3
1.1 Vztah Lenky Procházkové a Ludvíka Vaculíka vyjádřený literárně.....	17
2. Literární proměny před rokem 1989 a po roce 1989.....	25
2.1 Tvorba Lenky Procházkové v 70. a 80. letech.....	26
2.2 Shrnutí.....	32
2.3 Tvorba Lenky Procházkové v 90. letech.....	33
2.4 Shrnutí.....	39
3. Pokus o analýzu vybraných povídkových próz s důrazem na portrét ženské hrdinky.....	43
3.1 Přijed' ochutnat - 70. – 80. léta	44
3.2 Shrnutí.....	54
3.3 Zvrhlé dny - 90. léta	57
3.4 Shrnutí.....	63
Závěr.....	65
Cizojazyčné resumé.....	67
Seznam použité literatury a zdrojů	68
Přílohy.....	70

Úvod

Lenka Procházková se narodila na Moravě, většinu svého života ale prožila v Praze. Jako dcera spisovatele a scénáristy Jana Procházky prožila pozoruhodné dospívání. Náleží též ke spisovatelům, kteří společně vytvářeli charakter českého disentu. Její literární tvorba je obsáhlá. Tvoří ji nejen poezie, povídky a romány, ale i rozhlasové a televizní scénáře a publicistické texty. I ve své práci často narážím na pestrou literární produkci Procházkové. Mnohokrát se události z autorčina života promítnou v jejích prózách. Proto je značná část spisovatelčiných děl autobiografická.

Hned v první kapitole, která se zabývá biografií, rodinou a dílem Lenky Procházkové, na tento fakt poukazují. Pod silným vlivem otce začala Lenka psát svá první literární díla. Postava otce vystupuje v jejích knihách téměř všude. Podstatná část úvodního oddílu je proto věnována právě Janu Procházkovi. Autorka byla ovlivněna i dalšími literárními vzory, které často zmiňuje ve svých prózách. Součástí první kapitoly je též detailnější popis milostného vztahu Lenky Procházkové a Ludvíka Vaculíka, který do jisté míry taktéž ovlivnil její tvorbu. Zaměřila jsem se též na analýzu děl *Český snář* a *Smolná kniha* a jejich spojitost s rozvíjejícím se milostným poměrem těchto dvou autorů.

Druhá kapitola popisuje literární proměny Lenky Procházkové před rokem 1989 a po roce 1989. Více prostoru je věnováno tvorbě z let sedmdesátých a osmdesátých, která je dle mého mínění se zřetelem k současné české literatuře nejzásadnější. Tehdy zaujala začínající spisovatelka svým vyzrálým stylem nejen samotné čtenáře, ale i literární kritiky. V téměř všech jejích předlistopadových prózách může recipient nalézt autobiografické prvky. V devadesátých letech lze u autorky spatřit částečné změny ve stylu psaní i ve výběru žánrů.

Třetí kapitola si klade za cíl analyzovat povídkové prózy *Přijed' ochutnat* a *Zvrhlé dny*. Charakteristickým znakem pro díla Lenky Procházkové je hlavní hrdinka, emancipovaná žena, která touží po velké lásce, a často se dostává do konfrontace s mužským protějškem nebo s pravidly chování a jednání v tehdejší společnosti. Ženské postavy v dílech Procházkové touží po tolerantnosti a volnosti. Proto se tento oddíl zabývá i jednotlivými portréty ženských hrdinek.

1. Biografie, rodina a průřez dílem Lenky Procházkové

Otec Lenky Procházkové, spisovatel a scénárista Jan Procházka, se narodil v roce 1929 v Ivančicích u Brna v zemědělské rodině. Celé své dětství prožil na venkově a tyto zážitky poté přenesl do svých filmů i knih. Opakovaně se ve svých dílech vracel k rodnému kraji, jeho obyvatelům i venkovským tradicím. Vystudoval Vyšší rolnickou školu v Olomouci a po maturitě ihned nastoupil jako vedoucí na Statek mládeže v Ondrášově. Absolvoval i vojenskou službu u pohraniční stráže. V roce 1950 začal pracovat v Československém svazu mládeže a devět let nato se stal scénáristou a dramaturgem Filmového studia Barrandov. Na konci šedesátých let působil ve vedení Svazu československých spisovatelů a byl vyloučen z KSČ. Udržoval velmi dobré vztahy s prezidentem a generálním tajemníkem Antonínem Novotným, ale vzhledem k souvislostem okolo sjezdů spisovatelů v roce 1967 se jejich cesty rozešly. V roce 1968 patřil též k zásadním osobnostem tzv. Pražského jara. Během normalizace byly jeho knihy i filmy zakázány. Je známo, že své scénáře psal pod cizími jmény (např. k filmu *Už zase skáču přes kaluže*). Po sovětské okupaci byl prohlášen za zakázaného autora a neustále sledován.

Přispíval do mnoha časopisů, např. do *Mladé fronty*, *Literárních novin* nebo do *Obrany lidu*. V časopise *My* vydával své fejetony, které následně vyšly pod názvem *Politika pro každého* (1968). Mezi jeho nejznámější díla patří *Rok života* (1956), *Zelené obzory* (1960), *Závěj* (1961), *Přestřelka* (1964), *Ať žije republika* (1965), *Svatá noc* (1966), *Divoké prázdniny* (1967). Z filmové tvorby to jsou například *Pouta* (1961), *Naděje* (1963), *Kočár do Vídně* (1966), *Noc nevěsty* (1967) nebo *Ucho* (1970).

Neopakovatelnost jeho příběhů bavila čtenáře. Psal o jedincích na okraji společnosti a tím se autonomizoval od doby, ve které žil, a stal se osobitým a neobyčejným autorem. Hodně se sblížil s režisérem Karlem Kachyňou a na svých filmech, a podle mého názoru na nesporně nejlepších, spolupracoval právě s ním. Procházkova a Kachyňova spolupráce kulminovala černou humoreskou o „špinavých“ praktikách státní moci nazvanou *Ucho* (1970), která způsobila skandál a byla uzamčena na dlouho dobu do trezoru. Tehdy uvažoval o emigraci, ale nakonec se rozhodl zůstat. Karla Kachyňu přiměla StB, aby se zřekl Procházkovy a jejich společných filmů.

Jan Procházka byl pro své dcery vzorem. Literárním vzorem. To on je přivedl k psaní. Když se ale on sám pro toto povolání rozhodl, znamenalo to zůstat doma a tvořit. Pro jeho dcery to byla příjemná změna. Měly radost, že s tatínkem stráví více času. Bohužel opak byl pravdou. Seděl zavřený ve svém pokoji, téměř nevycházel a nemluvil. Když se sestry vrátily z Posázaví, kde trávily prázdniny u své babičky, kniha stále ještě nebyla dopsána. Po bytě na zemi ležely papíry, chodilo se úzkými uličkami kolem papírů a nesmělo se ani mluvit moc nahlas. Celý podzim dopisoval své dílo. Chodil už jen v pyžamu. Kniha se jmenovala *Zelené obzory* a napsal ji v pouhých třiceti letech. Lenka na novelu vzpomíná takto: „*Asi před rokem jsem si ji po mnoha letech znovu přečetla. A úplně mě ohromilo, jak dobře je napsaná. [...] A neměl žádné humanitní vzdělání, jen střední rolnickou školu. [...] A je v té knížce i dost humoru. I když je to vlastně drama. Další tátovy knihy už pak šly rychle za sebou a kromě toho psal scénáře k filmům.*”¹

Procházka v sobě držel námět až do poslední chvíle, a když si byl jist, že je látka hotová, napsal ji. V pohraničnickém románu *Přestřelka* (1964) zachytil život své manželky Mahuleny. Dcera Lenka vzpomíná na tuto knihu v rozhovoru s Ivou Pekárkovou takto: „*Když vyšla tátova kniha Přestřelka, kde se dost píše o milostných začátcích mých rodičů, nesměla jsem ji číst, protože maminka se obávala, že by tím moje šestnáctiletá morálka utrpěla. Samozřejmě jsem si ji tajně okamžitě přečetla a ty inkriminované pasáže mě tehdy dost zklamaly. Teprve později jsem pochopila, že měly být víc o něze než o sexu.*“² Měl výbornou paměť, nebyl sebestředný a zajímal se o lidi. Vzhledem k tomu, že žil se čtyřmi ženami - manželkou a třemi dcerami - dokázal výborně ztvárnit ženské postavy. Mohl je neustále sledovat. Jeho rodina byla stmelená, nepanovaly v ní žádné konflikty, tudíž se mohl zcela věnovat literatuře.

Jestli se vyskytuje v české kinematografii snímek, který lze označit za thriller, tak je to právě film *Ucho*. Film, který již ve své době vynikal dramatičností a otevřenou kritikou komunistického režimu. Vymykal se veškeré tehdejší tvorbě. Především protisocialistické stanovisko a šíření zlomyslných antikomunistických pomluv byly důvodem zákazu projekce tohoto jedinečného snímku. Okamžitě se Procházka stal „nepřítelem socialismu“ a nejen to se pravděpodobně podílelo na předčasném konci

¹ PEKÁRKOVÁ, Iva. Zvonek a pak chorál. Chomutov. Millenium Publishing, 2010, s. 16-17.

² Tamtéž, s. 19.

jeho života V době, kdy film vznikl, byl promítán pouze jednou, distribuce nebyla schválena a premiéru měl až po pádu komunismu v roce 1990. Aniž by se o to autoři snažili, jedná se o nadčasové dílo, které má co říci i dnešní generaci.

Procházkovu úspěšnou literární kariéru ukončuje pořad *Svědectví od Seiny*. Byl to zmanipulovaný dokument, který zpracovala StB a byl vysílán v Československé televizi v roce 1970. Vychází z odposlechů soukromých rozhovorů, které se uskutečnily v bytě profesora Václava Černého a byly velmi zručně sestříhány tak, aby působily pro širokou veřejnost věrohodně. Procházka byl tehdy velmi deprimovaný, zavřel se do svého pokoje a nevycházel z domu. Tato situace se odrazila i na jeho zdraví. Několik dní poté se ho zmocnila velká horečka a průjmy a byl hospitalizován v nemocnici v Krči. V červenci 1970 se Státní bezpečnost chystala Procházkou zatknout, ale vzhledem k vážnosti jeho nemoci se lékaři zasadili o to, aby zůstal v nemocnici. Prodělal tehdy asi pět operací. Na Vánoce ho doktoři pustili domů na víkend. Navštívil ho pouze Karel Kachyňa, protože na tom Procházka byl již velmi špatně a rodina nechtěla, aby ho obtěžovalo více lidí. Optimismus ho ale stále neopouštěl. Mluvil o tom, co podnikne, až bude zdrav. Hodně s nemocí bojoval. Když se vrátil zpět do nemocnice, byl to už úplně jiný člověk. Zcela zdrcený. Čtrnáct dní před jeho smrtí s ním mluvil i spisovatel Ludvík Vaculík. V té době mu Jan tvrdil: „*Už je to dobré. Teď potřebuju trochu zesílit.*“³ Zemřel v Praze dne 20. 2. 1971 ve věku 42 let. Na pohřeb nedorazilo hodně Procházkových přátel a česká veřejnost se poté nadobro rozdělila na dva tábory – na většinu, která odstoupila, a na menšinu z Charty 77. Po tomto pohřbu už nebylo nic jako předtím.

StB instruovala všechny pražské hřbitovy, aby za žádnou cenu nebyl Procházka pohřben. Jen jeden malý hřbitov na okraji Prahy (Košíře) přehlédli. Tamější správce daroval rodině hrob, který si sám pro sebe rezervoval. Lenka Procházková a její matka pracovaly tehdy na poště a jejich kolegové jim pomohli rozeslat telegramy přátelům a známým, aniž by si toho tajná policie všimla. Přesto nebo právě kvůli této šikaně vedl pohřeb 24. března 1971, na kterém pronesl smuteční řeč spisovatel Pavel Kohout, k demonstraci za myšlenky Pražského jara.

³ VACULÍK, Ludvík. Český snář. Brno. Atlantis, 1992, s. 218.

Dcera Lenka a její matka Mahulena byly též vystavené různým typům šikany. Ihned po pověstném televizním vysílání byla Lenka zbavena svého studijního místa; její matce se přihodila o pár týdnů později automobilová nehoda, když byly poškozeny brzdy u jejího vozu.

Spisovatelka, autorka rozhlasových her, scénáristka a publicistka Lenka Procházková se narodila 24. března 1951 v Olomouci. Je dcera spisovatele Jana Procházky a sestra prozaičky Ivy Procházkové. Její nejmladší sestra, Krista, literárně činná není. Lenka studovala žurnalistiku, byla však z rodinných důvodů vyloučena. Bylo jí povoleno dostudovat na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze teorii kultury (1977). V této době se již starala o svoji první dceru Mariu. Jako aktivní účastnice literárního disentu a signatářka Charty 77 vykonávala během normalizace manuální zaměstnání – pracovala dvanáct let jako uklízečka. Po roce 1989 se stala spisovatelkou z povolání. Její prózy vycházely nejprve v zahraničí a v ineditní edici Petlice, kde vydala například román *Růžová dáma*, který předznamenal osudové přátelství se spisovatelem Ludvíkem Vaculíkem, se kterým ji pojilo mnoholeté partnerství. Vaculík je otcem dcery Cecílie a syna Josefa. Poté, co *Růžová dáma* vyšla též v nakladatelství v Kolíně nad Rýnem, získala v roce 1983 americkou Cenu Egona Hostovského. Procházková zveřejnila na patnáct knih: fejetony (*Dopisy z Bamberka*), povídky (*Slepice v klubu*), romány (*Smolná kniha*) a mnoho dalších. V roce 2008 vydala prozaickou povídku *Slunce v úplňku*, která vypráví o sebevraždě Jana Palacha: „*Je to nejhlubší zážitek mého života, vzhledem k němu posuzuju to ostatní – když máte něco takového v sobě, je všechno snadnější [...]. Ten příběh by měl zůstat v české paměti, zvláště když máme tak málo vlastních hrdinů a vzorů,*“⁴ říká autorka.

Své první fejetony v novinách publikovala pod pseudonymem Lenka Burianová (podle příjmení tehdejšího přítele). S několika dobrovolníky založila spolek Šalamoun⁵, byla členkou Rady českého rozhlasu a předsedkyní Společnosti Národní knihovny. V roce 1999 jí bylo na celý rok umožněno díky tvůrčímu stipendiu pobývat v Mezinárodním domě umělců v německém Bamberku, kde vznikl její historický román *Beránek*, který sama považuje za knihu svého srdce. Působila i jako kulturní tajemnice

⁴ Dostupný z <http://kultura.idnes.cz/spisovatelka-prochazkova-palachuv-cin-byl-genialni-fhl-literatura.aspx?c=A080908_103140_literatura_jaz >(přístup 21. 12. 2014).

⁵ Spolek na podporu nezávislé justice ŠALAMOON vznikl v listopadu roku 1994, kdy byl zaregistrován jako občanské sdružení na Ministerstvu vnitra.

na Velvyslanectví ČR v Bratislavě, a to v letech 2002-2007. V současnosti se věnuje občanské iniciativě *Stop církevním restitucím*, která bojuje proti přijetí zákona o církevních restitucích. Procházková kritizuje nezákonné požadavky katolické církve na státní majetek a prosazovala, aby se zabránilo přejítí katedrály sv. Víta z vlastnictví českého národa do majetku katolické církve. V akademické roce 2001/2002 vyučovala tvůrčí psaní na Literární akademii Josefa Škvoreckého a od roku 2008 po skončení diplomatické služby pokračovala ve výuce. Spolupráci ukončila v roce 2010.

Spisovatelčin život nebyl vždy radostný. Její otec si vždy přál syna. Když se Lenka narodila, pracoval u hraniční stráže a vždy, když se vracel domů, si přál, aby se jeho dcera „změnila“ v syna. Poté, co se mu narodila druhá dcera Iva, si odjel stěžovat ke svým rodičům. Jeho otec ho ale vyhodil a tak se Jan Procházka vrátil ke své ženě a odstěhovali se do Prahy. S otcem měla ale po celý život výborný vztah. Už od dětství měla ráda ťukání psacího stroje. Připomínalo jí to zvuk deště a hezky se jí u toho usínalo. Když na základní škole založila třídní literární časopis, otec ji pomáhal opisovat na stroji všechny její výtvořky: „*Tedy jsem vlastně jen tak mimochodem dostala první lekci tvůrčího psaní. Protože on nevydýchal mé dlouhé dialogy, začal mi je svévolně zkracovat. [...] Nejdřív jsem se vztekala, že mi sahá do textu, ale pak jsem uznala, že krátké dialogy posunují děj rychleji.*“⁶

Postava otce v díle Lenky Procházkové figuruje v jejím tvorbě téměř všude. Jen obtížně bychom našli text, ve kterém by nevystupovala. Ať už se jedná o dialog mezi spisovatelem a otcem, respektive mezi otcem a autoritou nebo hrdinou. Nejen z tohoto je patrné, že tatínek měl na Lenku velmi zásadní vliv. V autobiografickém díle *Zvonek a pak chorál* je věnována Janu Procházkovi jedna z nejdelších pasáží. V první samizdatové knize *Tři povídky*, v *Pohádce pro tátu*, která je napsána jako pomyslný rozhovor již mrtvého otce s dcerou, v cyklu *Přijed' ochutnat*, v *Růžové dámě* i *Smolné knize* – zde všude se zmiňuje o otcovi, který nikdy nepřestal být jejím literárním i povahovým vzorem. Když bylo autorce devatenáct let, otec zemřel. Nejen komplikace s tím související byly námětem k fejetonu *Děkovačka pro hrobníka*, který je dostupný například na oficiálních internetových stránkách Lenky Procházkové.⁷

⁶ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Zvonek a pak chorál*. Chomutov: Millenium Publishing, 2010, s. 18.

⁷ <<http://lenka-prochazkova.eu>>.

V mnoha autorčiných dílech můžeme nalézt zmínky o literárních vzorech, které ji do jisté míry též ovlivnily. Již v samizdatové *Pohádce pro tátu* se s otcem baví o tom, které knihy mladá Lenka již přečetla – „*Novej Šotola! ... Četlas to? ... A co? ...*“⁸ Oblíbené autory zmiňuje i v *Slepici v klubu*, v *Dopisech z Bamberku* nebo v knize *Za Fidelem na Kubu*. Ve svých dílech se o jiných autorech zmiňuje velmi často. Obvykle to bývá dosud žijící spisovatel, ke kterému vzhlíží. V publikaci *Zvonek a pak chorál* toto téma přibližuje, tvrdí: „*Knihy výborných autorů mají tu skvělou vlastnost, že člověk k nim dospívá pořád. V každé životní fázi je taková kniha lepší, než byla předtím. Protože ty jsi dál. Samozřejmě jsou knihy, ke kterým z určitých příčin cítíme nostalgii, a i když v určité etapě vlastního vývoje poznáme, že ta knížka vlastně není tak dobrá..., nemůžeme ji opustit.*“⁹ I svého syna Josefa vedla ke čtení, ačkoliv se jí to zpočátku příliš nedařilo. Teprve v *Bamberku* u něj probudila lásku ke knihám a odvrátila jeho nechut k četbě. „*Předtím ho bavily jen komiksy, ale v Německu se to změnilo a postupně jsem mu vozila takovou tu klasickou klukovskou četbu: Verna, Dumase, Karla Maye, pak jsem zkusila Cervantese. A už byl lapen.*“¹⁰

Jako zakázaná spisovatelka musela svá první díla vydávat nejprve v zahraničí. „*Když napíšu román, odmítají mě, že je to spíš film. Ve filmu zas, že je to román. Dala jsem něco do dětského nakladatelství, řekli, že je to docela dobré, ale že by to měl napsat někdo jiný.*“¹¹ Setkávala se i s ostatními autory tohoto typu. Někdy pořádala tyto schůze i ve svém bytě, kde připravovali literární časopis *Obsah* a často četli ukázky ze samizdatových děl.

Rozmanitost jejího díla je znatelná. Mezitímco na začátku své literární kariéry se pokouší spíše o kratší prózu, jako jsou například povídky, v následujících letech píše také ostatní žánry – rozhlasové a divadelní hry, scénáře, fejetony a především romány. Vyzkoušela si i operní libreto a dětskou tvorbu, jež je oblast, ve které působí její mladší sestra Iva. Můžeme tedy říci, že si autorka vyzkoušela a osvojila téměř všechny literární žánry. Ať už s větší nebo menší úspěšností. Centrem její počáteční tvůrčí činnosti jsou především novely, romány, povídky a drobná i rozsáhlejší próza. V sedmdesátých a osmdesátých letech zaujala Procházková nejen čtenářskou obec, ale i literární kritiky.

⁸ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Pohádka pro tátu*. Brno. Milan Jelínek, 1986, s. 29.

⁹ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Zvonek a pak chorál*. Chomutov. Millenium Publishing, 2010, s. 169.

¹⁰ Tamtéž, s. 190-191.

¹¹ VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno. Atlantis, 1992, s. 219.

Tvůrčí styl byl na tak mladou začínající autorku vyzrálý, dialogy úsporné a v jejím díle se objevuje odvážný náhled do intimního života mladé dívky. Autorčiny knihy můžeme číst nejen jako napínavou a atraktivní prózu, ale do určité míry i jako poutavý dokument. Ale musíme mít na paměti, že fikce se mísí s realitou. Autobiografičnost je další skutečnost, která čtenáře zaujme. A právě proto jsou knihy Procházkové tak oblíbené. Autorka sice opatřuje autentické osoby smyšlenými jmény, avšak to nikterak nekomplikuje jejich „rozklíčování“, pokud recipient zná alespoň částečně kontext.

Na konci sedmdesátých let se seznámila s písničkářem Vlastou Třešňákem, který se stal později jejím přítelem, a právě pod jeho vlivem podepsala v roce 1979 Chartu 77. Jejich vztah skončil krátce poté, co se Třešňák rozhodl odejít do exilu. *„Neboť jeho, na rozdíl ode mě, vyslychali mnohem častěji a i s použitím fyzického mučení. „Oni“ měli lidi rozdělené do kategorií podle předpokládané „nebezpečnosti“. A Třešňák pro ně byl hodně nebezpečný rebel, protože zpíval protirežimní songy, byl jen v klubech nebo po hospodách. Milovala jsem ten jeho hněvivý chraplák. Milovala jsem toho na něm víc, takže rozchod mě bolel. Hodně.“¹²* Podpisem Charty se vzdala oficiálního vydávání svých děl.

Autorka se kriticky staví i k úpadku školství v České republice. Tvrdí, že český stát obětoval celou jednu generaci, která začala vyrůstat po revoluci a druhou generaci v současnosti. Děti jsou zmatené a úroveň vzdělání je daleko menší než u jejich rodičů a prarodičů. Chybí jim ideály. Současná rodina se snaží své děti „odsunout“, aby se o ně nemusela starat. Církevní restituce považuje za snahu vnutit národu katolický způsob dogmatického myšlení. Řešení vidí právě u dětí. Bude to nepochybně běh na dlouhou trať, ale „kdo nezaseje, nic nesklidí.“ Přístup ke školství je podle Procházkové potřeba změnit. Jedním z důvodů je dle autorky také to, že si společnost přestala vážit manuální práce. Chybí místa v mateřských školkách a rodiče berou své děti do práce. Velkou změnou oproti disentu je internet. To je podle názoru autorky cesta, kterou bychom měli používat. Dokud nebude zcela zcenzurovaný, dá se mnohé zachránit. Toto je jedno východisko. Druhá možnost je pozvat do škol starší učitele a využít jejich znalosti. A to především na základních školách, kde mohou pomoci „zasít“ to zrno. Sama Procházková nevyklučuje, že o tomto tématu jednou napíše knihu.

¹² PEKÁRKOVÁ, Iva. Zvonek a pak chorál. Chomutov. Millenium Publishing, 2010, s. 52.

Průběžně se věnuje občanským i politickým aktivitám. Její potřeba vyjadřovat se k aktuálnímu společenskému dění je velmi silná. Pravidelně se účastní určitých protestních akcí a je zvána do médií, aby demonstrovala svůj pohled na vymezenou problematiku. V současnosti ji kromě výše zmíněných aktivit zaměstnává „výlučně“ psaní. Je spisovatelkou na volné noze a svá poslední díla vydává v nakladatelství Millenium Publishing.

V letech 1974 – 1979 vydávala Procházková žánrově různorodá díla. Mezi ně patří například *Půvabná korunka uvitá z bodláků* (básně, 1974), *Anna* (povídka, 1976), *299 schodů* (povídka, 1977), *Narkóza* (povídka, 1977) nebo *Léčba šokem* (rozhlasová hra, 1977). Společným znakem všech těchto autorčiných prvotin je jednak nevelký rozsah a samozřejmě již výše zmiňovaná žánrová rozmanitost. U některých může čtenář pointu předem snadno předvídat, u některých to tak jednoznačné není. Jedno je ale jisté. Tvůrkyně dokáže recipienty vtáhnout do děje, avšak stále hledá vhodný způsob k vyjádření jazykového, kompozičního i žánrového sdělení. O několik let později vydala autorka dokumentární knihu nazvanou *Jan Palach* (1989), lyrické básně pojmenované jako *Horizontální poloha* (1984) a prózu *Pohádka pro tátu* (1986), kde je na pětapadesáti stranách vylíčeno, jak se ženská protagonistka setkává se svým zesnulým otcem.

U děl vydaných v 70. a 80. letech v exilu a v samizdatu můžeme již spatřit jisté změny, co se tvůrčího projevu týče. Patří sem jak povídky, tak romány. Mezi první povídky, vydané v samizdatové edici Petlice a případně v zahraničí patří *Tři povídky* (1980), *Přijed' ochutnat* (1981) a *Hlídač holubů* (1984). Z románové tvorby to jsou především díla *Růžová dáma* (1980), *Oční kapky* (1982) a *Smolná kniha* (1989).

Knihy vydané v devadesátých letech obsahovaly všechna možná témata. Trh byl přeplněn díly různých kvalit a čtenář byl přesycen. Z žánrů převládala deníková literatura a memoáry. Do popředí se dostává také historická próza. A Lenka Procházková má v tomto období velkou výhodu – nejen, že do něj vstupuje po boku Ludvíka Vaculíka a s cenami „ověnčenou“ *Růžovou dámou*, ale její tvorba do této doby přímo zapadá – historické motivy a ženský pohled na věc. Již může publikovat oficiálně. Vychází například sbírka povídek *Zvrhlé dny* (1995), novela o Janu Masarykovi *Pan Ministr* (1996), romaneto *Šťastné úmrtí Petra Zacha* (1997), sbírka fejetonů *Jak si stojej nebožtíci* (1999) a *Dopisy z Bamberku* (2000).

V novém miléniu se autoři přiklání k autentičnosti a autobiografičnosti a snaží se děj urychlit a zdynamizovat. Utváří se jakýsi vzájemný vztah mezi literaturou a dalšími médii – rozhlasem, filmem, televizí. Mnoho českých literátů píše prózu a zároveň např. televizní scénáře. Procházková v posledním desetiletí vydává kupříkladu romány *Beránek* (2000), *Narušitel* (2007), *Slunce v úplňku. Příběh Jana Palacha* (2008), drobné prózy *Zatvor oči/Zavři oči* (dvojjazyčné pohádky, 2005) a *Slepice v klubu* (2007) a společně s Ivou Pekárkovou autobiografii *Zvonek a pak chorál* (2010) a reportážní příběh *Za Fidelem na Kubu* (2011).

Sestra Iva se narodila v Olomouci roku 1953. Do svých tří let žila u prababičky a babičky, které ji vychovávaly a hýčkaly. Poté se musela odstěhovat do Prahy ke svým rodičům, kteří ji nerozmazlovali, avšak neméně milovali. Hlavní důvod, proč se i Iva stala spisovatelkou, byl především její otec. „*Svým přáním mě neovlivnil, ale tím, že psal a o svém psaní nám povídal, asi ano. Na vlastní oči jsem viděla těžkosti s tím spojené, protože tatínek psal hrozně poctivě a šlo mu o perfekcionismus. Takže jsem si nedělala žádné iluze, že je psaní jen tak. V dospívání jsem však měla různá jiná přání. Třeba i režii, ale studovat mě komunistický režim nenechal. K psaní jsem se postupně dostala. Bylo mi nejbližší a navíc to člověk může dělat bez cizí pomoci. Žijeme ve společnosti, kde se na všechno potřebují diplomy. Od spisovatele nikdy nikdo nějaký diplom nežádal. Mě učil psát každodenní život. Prošla jsem si celou řadou zaměstnání, potkala jsem spoustu lidí, emigrovala jsem, poznala jsem jiné kraje a jiné mravy... To všechno mně naplnilo pokladničku, ze které teď můžu vydávat a nepotřebuji k tomu nikoho jiného. A myslím si, že jsem si vybrala správně. Je to povolání, které se ke mně hodí nejvíce.*“¹³ Toto povolání je „nakažlivé“ a „nevyléčitelné“. Vždy, když psala, byla jakoby v rauši. Nebo se zmítala v horečkách. A tento stav trval do té doby, než byla kniha napsána.

Maturitu složila na gymnáziu v Praze v roce 1972. Brzy poté zjistila, jak může politika zabránit vlastnímu rozvoji, vlastní tvorbě. Vzhledem k tomu, že Jan Procházka patřil v tehdejší době k „nežádoucím“ autorům Pražského jara, nemohly být Iviny prvotní divadelní hry a prozaistické sbírky publikovány. Z politických důvodů nesměla

¹³ Dostupný z <<http://www.topzine.cz/iva-prochazkova-budu-stastna-i-kdybych-dostala-literu-potreti>>, (přístup 10.1.2015).

studovat ani vysokou školu. Několikrát dělala přijímací zkoušky na scénářistiku, na DAMU a filosofii, ale režim jí zakázal nastoupit. Prošla řadou zaměstnání, živila se jako pomocná síla nebo jako uklízečka. Vdala se za divadelního režiséra Ivana Pokorného a v roce 1983 spolu s dětmi emigrovali nejprve do Rakouska a poté do Německa. Žili ve Vídni, Kostnici a Brémách. Iva Procházková píše především knihy pro děti a mládež a pracuje též na hrách pro loutkové divadlo, se kterými společně se svým manželem jeli na turné. Po politickém převratu v roce 1989 vycházela její díla také (opět) v Československu, kam se se svou rodinou v roce 1994 natrvalo přestěhovala. Momentálně žije v Praze, pracuje jako spisovatelka na volné noze a krátce působila i jako scénářistka pro Českou televizi.

Velmi zajímavý je Ivin vztah ke knihám. Její knihovna není tak rozsáhlá jako Lenčina, která si na obsáhlé bibliotéce zakládá. Ke knihám ji směřovaly již její prababička a babička. V článku pro Knihovnický zpravodaj referuje autorka o jejich lásce ke knihám a o tom, co pro ně čtení představovalo. Jejich cílem pak bylo, tuto lásku předat mladší generaci. „*Babička Marie, její dcera, na tom byla se vzděláním o něco lépe, ale přesto považovala literaturu za nejhlubší a nejdůvěryhodnější zdroj poznání pro svou osobu. Napájela z tohoto zdroje i nás, své vnučky. Během letního odpoledne na břehu Bystřičky zhltna Chaloupku strýčka Toma a celou nám ji cestou domů odvyprávěla. Mezi sbíráním hříbků na Svatém Kopečku stihla přečíst Židovku z Toleda, zručně příběh přetavila do podoby dětským uším srozumitelné, a když nás večer autobus vyklopil na náměstí u kašny, měl pan Feuchtwanger další dvě ne-li čtenářky, tedy určité obdivovatelky. Žádné téma nebylo dost těžké, žádný příběh příliš složitý, aby ho babička nebyla schopna předat s jasným posláním dál. Poslání znělo: Kdo čte, nenudí se, protože má vždycky o čem přemýšlet.*“¹⁴ S odstupem několika let se pak Iva naučila chodit do tátovy knihovny přímo automaticky. „*Nikdo mi neřekl, co můžu číst a co ještě ne, tak jsem to brala šmahem. Vojnu a mír na přeskáčku s Kubínovými pohádkami, Hrozny hněvu v těsném závěsu za Třemi mušketýry, Pohádku máje takřka současně s Fiestou. Samozřejmě jsem spoustě věcí nerozuměla, ale to mě vůbec neodrazovalo. Naopak, to neznámé, nevysvětlitelné ve mně opojně bublalo a dávalo mi pocit, že sdílím s autorem tajemství.*“¹⁵

¹⁴ Procházková, Iva: Můj vztah ke knihám a knihovnám. Knihovnický zpravodaj Vysočina, Praha, 9. 1. 2006, dostupný z <http://ivaprochazkova.com/1_ouatorce/1_mujvztah.html>, (přístup 12.1.2015).

¹⁵ Tamtéž.

„Počátek tvorby Ivy Procházkové byl spjat s divadlem, ovšem statut osoby z politicky „nespolehlivé“ rodiny jí znemožnil významnější prosazení. V roce 1975 měla mít pražskou premiéru její hra *Venušin vrch*, byla ale uvedena až o rok později na oblastních scénách tehdejšího Československa. K jejím raným divadelním dílům patří *Postavení mimo hru* a *Poslední život*. Příklon k tvorbě pro malé a nejmenší čtenáře byl pro Ivu Procházkovou do jisté míry únikem z přísně střežených literárních prostor do oblastí, kde v době totalitního režimu panovala větší svoboda. Literárním debutem v písemnictví pro děti a mládež se však stala paradoxně až o více než desetiletí později kniha *Čas tajných přání*. Rozvíjení autorčina talentu, hledání a opouštění vyprávěcích postupů a postupné zdokonalování formy totiž spadají do období, kdy pobývala v emigraci. Proto také řada jejich prací vyšla prvně německy a až následně v české jazykové mutaci. V Německu byla vlídně přijata próza o neúplné rodině *Červenec má oslí uši*, která česky vyšla až jedenáct let po uvedení v němčině.“¹⁶

Knihy Ivy Procházkové jsou oceňovány nejen v naší zemi, ale i v zahraničí. V roce 2007 a 2010 obdržela cenu Magnesia Litera nejprve za knihu pro děti a mládež *Myši patří do nebe* (2006) a poté za knihu *Nazí* (2009), se kterou byla v tomtéž roce nominována na Německou cenu za literaturu pro mládež (Deutscher Jugendliteraturpreis). Na rok 2008 byla nominována za Českou republiku na Andersenovu cenu (Hans Christian Andersen Award). Dílo Procházkové je zajímavé především proto, že se zabývá společenskými tématy, jako je neúplná rodina, život s handicapem, osamocení, a tato závažná témata se snaží ve svých knihách přiblížit i malým čtenářům. Hrdinové jejích knih musejí bojovat se svými problémy a autorka poukazuje na skutečnost, že každý problém má nějaké řešení. Dokáže čtenářům přiblížit dětský svět, v kterém také existují náročné situace, ale hlavní hrdina si i za těchto těžkých okolností dokáže vždy najít něco pozitivního. Zatím posledním literárním počinem Ivy Procházkové je kriminální román *Vraždy v kruhu – Muž na dně*. „*Horké noci, ještě parnější dny. Vražedný červen, kdy se Praha podobá roztopenému kotli, z něhož se každý snaží uniknout – nejlépe k vodě. Jezero v bývalém pískovém lomu Vrchlík vydá jedoho rána koupajícím své tajemství. Pod hladinou je nalezen mrtvý muž. Že za tragickou smrt může nešťastná náhoda, se zdá od samého začátku nepravděpodobné. Případu se ujme major Holina z pražského Oddělení vražd. Holina*

¹⁶ Dostupný z <<http://www.czechlit.cz/autori/prochazkova-iva/>>, (přístup 12.1.2015).

občas používá neortodoxní metody, nebojí se spoléhat na svou intuici a mezi jeho kriminalistické vybavení patří i astrologická literatura.“¹⁷

Touha vyprávět a psát příběhy se u ní odvíjela od nespokojenosti s koncem příběhu. Když ji babička vyprávěla příběh o Jánošíkovi, byla malá Iva vždy velmi zklamaná, jelikož byl na konci s ostatními horníky popraven. A tak požádala babičku, aby se pokusila příběh vyprávět s jiným koncem. A to byl první pokus o vytvoření něčeho nového – lepšího.

Určitě nejen proto je Iva Procházková nositelkou mnoha ocenění. Za zmínku stojí například ocenění Zlatá stuha, které získala pětkrát. Poprvé v roce 1992 za knihu *Čas tajných přáních*, která se zároveň dostala v USA na Seznam nejlepších dětských knih za rok 1989. V roce 1996 za knihu *Pět minut před večeří*. Dále v roce 1999 za publikaci *Sovi zpěv* a počtvrté v roce 2004 díky knize *Kryštofe, neblbni a slez dolů!*. Poslední Zlatou stuhu obdržela v roce 2006 za dílo *Myši patří do nebe*. Je nositelkou Ceny ministryně školství, mládeže a tělovýchovy za knihu *Nazí* a byla též zapsána na Čestnou listinu IBBY, což je jedním z největších a nejrespektovanějších ocenění pro autory dětských knih.

Druhá sestra Lenky Procházkové, Krista, je o patnáct let mladší. Stejně tak jako obě její sestry zdělila umělecký talent. Psala básně a ráda kreslila. Ke studiu na střední grafické škole nebyla přijata, ale na malování nezanevřela, byť ho mohla zdokonalovat jen velmi málo. Svůj talent zužitkovala například tím, že opatřila kresbami část samizdatových knih své sestry Lenky. Když se nedostala ani na vysokou školu, odhodlala se emigrovat do Rakouska. Je opakem svých sester, co se týče literární činnosti, jelikož sama nepublikuje. V současnosti žije opět v Praze, má dvě děti, je rozvedená.

Dnes již čtyřicetiletá dcera Lenky Procházkové, Maria, projevovala již od útlého věku umělecké sklony. Z politických důvodů nebyla přijata na střední uměleckoprůmyslovou školu, což pociťovala jako velké zklamání. Zanevřela na výtvarné umění, nikoliv na politiku nebo na stát. Přestala kreslit a věnovala se psaní. Studovala na gymnáziu a dnes konstatuje, že jí to na jedné straně přineslo velký rozhled, na druhé straně ty promeškané čtyři roky na odborné škole dodnes cítí jako

¹⁷ Dostupný z <<http://ivaprochazkova.com>> (přístup 12.1.2015) .

svůj handicap. Vztah k literatuře se ovšem smísil i s jejími dalšími vášněmi – filmem a výtvarnictvím. Proto se rozhodla ke studiu na FAMU. Za svůj absolventský snímek *Příušnice* (1998) získala Zlatý stříviček na MFF ve Zlíně a Hlavní cenu na MFF Danube v roce 1999. Nevěnuje se pouze animaci, ale také režii a scénáristice, publicistice, dokumentu a výrobě spotů a znělek. Její první celovečerní film *Žralok v hlavě* s Oldřichem Kaiserem v hlavní roli, který měl premiéru v roce 2005, v sobě opět skrývá animované postupy a velký důraz je též kladen na hudbu. Autorka v tomto případě oslovila skladatele J. P. Muchowa. V prosinci 2008 měl v kinech premiéru její film *Kdopak by se vlka bál*, který měl velký úspěch na berlínském mezinárodním filmovém festivalu Berlinale a získal cenu Zlatý ledňáček na Finále Plzeň¹⁸. Maria momentálně spolupracuje s redakcí České televize, kde natáčí animované videoklipy.

Původně se měla jmenovat Maria Magdalena, ale vzhledem k tomu, že v sedmdesátých letech se taková jména dávat nesměla, prosadila si její maminka alespoň první část. Narodila se do rozbouřených vod, kdy její matce umřel otec, spisovatel Jan Procházka, ona sama dodělávala vysokou školu, přitom pracovala a psala svůj první román. Bylo to těžké období nejen pro Mariinu rodinu, ale určitě také pro ni samotnou. Ale možná právě proto byla rodina tak semknutá a malá Maria pro svou matku představovala určitý záchytný bod. Jejich vztah byl hodně silný. Ne vždy měla Lenka Procházková po svém boku přítele, kterému by se mohla svěřit, a tak se se svými problémy a starostmi svěřovala své dceři. A takto se upevňoval jejich vztah.

Mariino dětství nebylo ale úplně klidné, ta pověstná bezstarostnost pro ni skončila už v šesti letech. Musela rychle dospět. Něco tím ztratila, něco naopak získala. Musela se starat o své mladší sourozence, i když ona sama byla ještě dítě. Nevadilo jí to. Brala to jako něco naprosto normálního a přirozeného. Jak sama o sobě říká, je to člověk, který umí ocenit lidskou otevřenost, která dnes lidem mnohdy chybí. Tvrdí, že si lidé neustále na něco hrají. Je pro ni velmi důležitý dialog. Dialog mezi dvěma lidmi, mezi kterými je určitá blízkost, důvěrnost. Věří na osud, horoskopy a znamení.

O své matce říká, že byla a je bohém. Fungoval mezi nimi vždy velmi přátelský a srdečný vztah. Mužský prvek v jejím životě byl definován nevlastním otcem

¹⁸ Finále Plzeň je soutěžní a bilanční přehlídka českých celovečerních filmů a dokumentárních filmů, které se ucházejí o přízeň mezinárodní poroty a hlavní cenu festivalu: Zlatého ledňáčka.

Ludvíkem Vaculíkem. Dnes spolu mají hezký vztah, ale tehdy, v době disentu, to byla jakási srážka s autoritou. Maria byla v pubertě a on měl tendenci mít vždy pravdu. Pokud s ním v něčem nesouhlasila, dala mu to jasně najevo. Se svými nevlastními sourozenci, Cecílií a Josefem, vychází velmi dobře. Nikdy je nebrala jako nevlastní sourozence, ačkoliv mají jiného otce. Přiznává, že se sestrou občas nějaké problémy řešily a pravděpodobně na ni asi i trochu žárlila, ale s bratrem, i když je o třináct let mladší, si rozumí.

Zkušenost z disentu pro ni neznamenal strach, nýbrž dobrodružství, které prožívala po boku své maminky. Poznala mnoho zajímavých lidí. Kdyby byla tehdy starší, určitě by ji více prožívala a pochopila. Ale jednu věc si z té doby odnesla. A to, že člověk může cokoliv, ale musí pro to něco obětovat.

Druhá dcera, Cecílie, která se narodila v srpnu 1981, pracuje jako výživová poradkyně. Důvod, který ji k tomuto povolání přivedl, byla nadváha, kterou trpěla už od útlého věku. Děti ji za její tloušťku šikanovaly. Na gymnáziu dokonce brala léky, které užíval její tehdejší přítel. Vedlejším účinkem bylo přibírání na váze. A tak během jednoho týdne ztloustla o deset kilo. Začala držet diety, ale metabolismus se zpomalil. Zkoušela i běhání, ale váha se změnila jen minimálně. Tyto problémy trvaly až do devětatvaceti, kdy se začala více zajímat o zdravé stravování.

V roce 1988 často chodívala s rodinou na návštěvu ke svým sousedům, manželům Havlovým, kteří měli videotéku, ze které byla nadšená. Mnohokrát si půjčovala od Havlových videokazety. Na bývalého prezidenta Václava Havla vzpomíná jako na pána, kterému posílali do vězení dopisy a dokonce ho jednou cestou do školy požádala, aby zrušil školu. Což pochopitelně neudělal.

Se svým otcem, Ludvíkem Vaculíkem, měla hezký vztah. Učil ji rozeznávat druhy vín, zdědila po něm hlas i lásku ke zpěvu, stavbu těla a taky povahový rys, za který není ráda. Vaculík byl cholerik. Když měla malá Cilka v pokoji nepořádek, rozčílilo ho to natolik, že věci vyhodil z okna ze třetího patra. Cecílie poté musela svoje učebnice hledat ve křoví. Po své matce podědila krásu v obličeji, stejný vkus na umění i jakýsi neženský, chuligánský humor. Váží si rodiny, do které se narodila.

V pětadvaceti letech napsala sci-fi román *Cesta na Dromm* a několik scénářů pro televizi. Věděla, že v ní dřímá literární talent, ovšem psaní ji tolik nelákalo. Na gymnáziu patřila do třídy, která byla považována za snad nejhorší na celé škole. Dělalí výtržnosti, neučili se. Proto také odmaturovala až napodruhé. Na vysokou školu jít nechtěla a rodiče z toho byli téměř zoufalí. Psaní románů se dnes nevěnuje naplno, jelikož je toho názoru, že by se tím neuživila. Scénáře ale píše pořád. Ve dvaceti letech se vdala, přijala manželovo příjmení Jílek a má šestiletou dceru.

Syn Lenky Procházkové a Ludvíka Vaculíka, Josef, sice podědil umělecký talent, literárně činný ovšem není.

1.1 Vztah Lenky Procházkové a Ludvíka Vaculíka vyjádřený literárně

*„Ludvíka Vaculíka jsem poprvé viděla na tátově pohřbu. Byl jedním z šesti mužů, co nesli rakev. No a potom jsem ho viděla až o šest let později, na fotkách, které státní televize ukazovala ve zpravodajském pořadu zaměřeném proti prvním signatářům Charty. [...] Pěkněj chlap, napadlo mě.“¹⁹ Na Silvestra 1978 se opět setkali. Jeli tehdy slavit příchod roku na chalupu spolu s Vlastou Třešňákem a společnost jim dělali sousedé Vlasta Chramostová a Stanislav Milota. Později dorazil i Vaculík se svou přítelkyní. Tehdy zadaná Procházková o tomto setkání tvrdí: „Později Ludvík tvrdil, že ta jiskra mezi námi přeskočila už tehdy, ale já jsem to tak necítila, byla jsem tam se svým klukem a vůči ostatním vlivům jsem byla v té době imunní.“²⁰ Ze vztahu se narodila dcera Cecílie a syn Josef. Podrobnosti o jejich vztahu, trvajícím více než jedno desetiletí, můžeme nalézt ve *Smolné knize*, v *Českém snáři* i v díle *Jak se dělá chlapec*.*

Ačkoliv by široké šetření v dějinách světové literatury jistojistě odhalilo více vztahů mezi spisovatelkami a spisovateli, jejichž tvůrčí i soukromé životy se protínají, není mnoho takových, jejichž literární biografie jsou natolik propojeny jako u dvou současných českých autorů – Ludvíka Vaculíka (narozen v roce 1926) a Lenky Procházkové. Zatímco chronologicky patří do odlišných generací, náhoda je svedla

¹⁹ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Zvonek a pak chorál*. Chomutov. Millenium Publishing, 2010, s. 49-50.

²⁰ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Zvonek a pak chorál*. Chomutov. Millenium Publishing, 2010, s. 51.

dohromady, profesionálně i osobně, po více než deset let (od roku 1979 do počátku roku 1990). Doba překrývání jejich literární i životní trajektorie vyvrcholila dvěma romány – *Smolná kniha* Lenky Procházkové, která se poprvé objevila v samizdatu v roce 1989, krátce před pádem komunismu ve východní Evropě, a *Jak se dělá chlapec* od Ludvíka Vaculíka, kterou vydalo nakladatelství Atlantis v Brně v roce 1993.

Vaculík se narodil téměř o dvacet pět let dříve než Procházková. Je dost starý na to, aby mohl být jejím otcem. Seznámili se nepřímo prostřednictvím otce Procházkové, Jana Procházky, který byl o tři roky mladší než Vaculík. Tito dva společně patřili mezi skupinu české inteligence, která byla věrná komunistickému režimu, a též se řadili mezi kulturní aktivisty Pražského jara. Na pohřbu Jana Procházky nesl Vaculík jeho rakev. V této době nebylo Procházkové ještě ani dvacet let.

Na začátku roku 1970 byl Vaculík známý spisovatel jak doma, tak v zahraničí. Kromě aktivní žurnalistické kariéry měl v tomto období na svém kontě již několik románů. Zatímco se takto kulturně a politicky angažoval, Procházková mezitím studovala nejprve na katedře žurnalistiky, poté na filozofické fakultě a o několik let později podepsala Chartu 77 a začala pracovat jako uklízečka. Obrátila se tedy na Vaculíka s prosbou o radu kvůli jejímu psaní. Následně se známost těchto dvou členů disidentského kruhu okolo Charty vyvinula v intimní vztah.

V období rozkvětu vztahu Procházkové a Vaculíka měl již spisovatel rodinu: manželku Marii (známou jako Madla) a tři dospělé syny, kteří byli vrstevníky Lenky Procházkové. Sama autorka byla svobodná matka, vychovávala dceru Marii. Krátce po začátku jejich přátelství začala vydávat své knihy v edici Petlice Ludvíka Vaculíka, například román *Růžová dáma* (1980), *Tři povídky* (1980) nebo sbírku povídek *Přijed' ochutnat* (1981). V srpnu 1981 se jí narodila druhá dcera Cecílie, první Ludvíkova dcera. V této době prožívá Vaculík jakýsi spisovatelský blok. Naproti tomu Lenka vydává další román *Oční kapky* (1982) a sbírku povídek *Hlídač holubů* (1984).

V květnu roku 1992 byl vztah těchto dvou spisovatelů definitivně ukončen. Z iniciativy Lenky Procházkové. Příčinou byl Vaculíkův rozhovor pro časopis *Vlasta*, který si „psal sám, včetně spojovacích otázek.“²¹ Ve zkratce lze říci, že v tomto „interview“ se Vaculík vyjádřil o manželství jako o nezničitelném svazku a přidal

²¹ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Zvonek a pak chorál*. Chomutov. Millenium Publishing, 2010, s. 68.

několik vět, které autorku, se kterou má dvě děti, naprosto zdrtily. Byly to nepochopitelné věty, které zdevalvovaly jejich vztah. Proto se rozhodla i s dětmi odjet a již více ho nevidět. „*Bohužel jsme se potkali cestou, symbolicky před Havlovým domem.*“²² Procházková mu o rozchodu řekla na chodníku a rozloučili se. Zpočátku tomu Vaculík nechtěl uvěřit a snažil se o napravení. „*Zkoušel všechno, posílal za mnou kamarády, přemlouval mámu, konzultoval situaci se svými dospělými syny, dokonce přinutil redaktorku Vlasty, aby mi dala vyjádření k tomu rozhovoru, že to jistě nebylo míněno tak, jak to bylo napsáno...*“²³ Pro autorku to ale znamenalo zradu a byla rozhodnutá vztah skončit. Dokonce se odhodlala vdát, aby pochopil, že je opravdu konec. Za rok manželství skončilo.

Pro Vaculíka byla literatura něco jako nástroj, který mu měl pomáhat orientovat se ve vlastním životě, ve vlastním osudu a vytvářet tak příběhy. Život pro něj má větší důsledky než umění. Na této škále života a umění se Procházková řadí velmi blízko k Vaculíkovi. Jak napsala ve *Smolné knize*: “[...] mít a vychovávat dítě je mnohem důležitější, než napsat tři dobré knihy.”²⁴ Pro oba dva autory je psaní beletrie způsob, jak se vypořádat se životem, a občas je to jakýsi druh vlastní osobní terapie.

Práce, která stanovila rámec pro vzájemné souvislosti mezi uměním Vaculíka a Procházkové, je autorův román psaný formou deníkových zápisů od ledna 1979 do února 1980, **Český snář**, který nejprve vyšel v samizdatové edici Petlice v roce 1981, poté v Torontu v nakladatelství '68 Publishers (1983) a nakonec byl publikován nakladatelstvím Atlantis v Brně v roce 1990. Podle slov kritičky Anny Jonákové je to směs „[...] fikce a autentičnosti, snu a reality. [...] Příběh románu je synchronizován s životním příběhem, realita se stává literaturou před našima očima.”²⁵ Autor se v románu zabývá několika oblastmi existence, ať už jde o život v disidentské komunitě, o rodinu a přátele autora nebo o problémy intimní či související se zaměstnáním. Líčí zde i každodenní rozhovory a schůzky, bezradnost nad pokračujícím rukopisem, své denní i noční sny a vztah k přírodě. *Český snář* popisuje často situace velmi otevřeně. Po svém zveřejnění vyvolal obavy jednak některých zúčastněných osob, jednak strach, zda tvůrce svou přímostí nevyzrazuje policii fakta, která by měla být utajena.

²² PEKÁRKOVÁ, Iva. *Zvonek a pak chorál*. Chomutov: Millenium Publishing, 2010, s. 69.

²³ Tamtéž, s. 70.

²⁴ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Smolná kniha*. Praha: Eroika 2009, s. 77.

²⁵ JONÁKOVÁ, Anna. *Ludvík Vaculík, Český snář*. Praha: Scientia 1994, s. 245.

Nejenže vztah těchto dvou umělců započal v době, kdy Vaculík pracoval na „snáři“, ale spisovatel vkládal do své knihy skutečnost jejich rostoucí známosti. Složitě a zajímavě propojení jejich životů a práce rozhodně začíná v tomto okamžiku, který nabízí možnost neobvyklého studia intertextuality. O Lence Procházkové se ve „snáři“ nesčetněkrát zmiňuje a popisuje tak postupně se rozvíjející milostný vztah. Autor dokonce staví čtenáře do očekávání vůči dalšímu textu. Když se Lenka vyjadřuje ke svým zkušenostem s vydavatelem a filmařem, objeví se ve vypravování slovní hra: „*Když napíšu román,“ řekla mi Lenka (mi-lenka), [...].*“²⁶ Další den pokračuje záznamem: „*Dočetl jsem „Růžovou dámu“ Lenky Procházkové. - Hm. Vsadil bych se, že autorka touží, aby také její život, jako život Kytčín, začal mířit ke šťastnému řešení. Aby našla snad i staršího muže, jemuž by se nemuselo nic vysvětlovat, a byl by klid. Kolik je jí asi let?*“²⁷

Během následujících 150 stran existuje jen málo záznamů, kde by byla autorka uvedena. Pokud ano, všechny jsou spojené s komentářem k jejímu rukopisu. V nich se na ni odkazuje jako na „Růžovou dámu“ nebo „černou Procházkovou“ (zde se toto označení patrně vztahuje k barvě jejích vlasů a její tendenci oblékat se do tmavých barev). Skutečnost, že mladá spisovatelka vypravěče opravdu přitahovala, může čtenář odhalit v každém tomto krátkém zápisu. Ovšem existuje zde i určitý rozpor s autorovým rozumem. Uvědomuje si totiž, že by měl být opatrný. Do poloviny prosince se pokouší racionálně vyjádřit, co si o ní a jejím psaní myslí. Sám byl od jejich setkání v listopadu 1979, které poprvé proběhlo v restauraci, nejistý: „*Rozhlédl jsem se a poznal, z pozornosti od okolních stolů, že častěji by to tu taky nešlo: s tak mladou ženou já se nemůžu ukazovat nikde.*“²⁸ Po cestě na tramvaj se Ludvíkova nejistota opět objevila: „*[...] „Nebojte se, já se nebudu stydět,“ řekl jsem a měl jsem na mysli „jít s vámi, když mě pozvete“, jelikož tomu hloupému a neodůvoditelnému studu jsem se vzpíral. Jenže tak jsem řekl pravý opak toho, co jsem chtěl říct. Když rozebírám, proč jsem to tedy ale řekl, napadá mi, že jsem cítil, jak uvažuje, zda se hodí, aby mě pozvala. Ale to je přeci nesmysl, proč by to chtěla? – Píšu tu o tom proto, že mě to zlobí a že mě příště čeká*

²⁶ VACULÍK, Ludvík. Český snář. Brno. Atlantis, s. 219.

²⁷ Tamtéž, s. 222.

²⁸ Tamtéž, s. 410.

za nejapnost se buď omluvit dřív, než tu budou lístky, nebo to tak důkladně zamlčet, aby se ani neodvážila o tom začít mluvit.“²⁹

Znovu se setkali se v prosinci, kdy jí odevzdal část rukopisů. Pak se jí svěřil s tím, co momentálně tvoří: „*To, co teď píšu, je jakýsi snímek roku. Líčím všechno, co se mi děje nebo zdá, svá setkání s lidmi a dojmy z nich. Už jste tam i vy. Se vším, co si myslím o vás i o vašem psaní. Ale nelekejte se zas nějak zbytečně, trochu je to takový žert. Neříkal bych vám to, ale teď už musím, abyste se mi mohla raději vyhnout. Potrvá to ještě měsíc, no a za tu dobu asi nenapíšete žádnou novou knihu.*“³⁰ Při poslední větě se zasmál a ona na něj jen užasle pohleděla. Brala to také s humorem.

Poslední zápis o „černé Procházkové“, který stojí za zmínku, je datován o pět dní později. Popisuje spisovatelku, jak přichází k autorovi domů a dává mu obálku obsahující krátký dotazník, kde „*zaškrtnu jenom odpověď na otázku. Otázky byly například takovéto: jsem ochoten přijmout pozvání dne... několik dat; nejsem ochoten, protože: nemám chuť, mám jiné závazky, nechci se ukazovat „s tak mladou ženskou“, považuji její pozvání za drzost; v kladném případě dávám přednost „Lobkovické vinárně“, „Mecenáši“ ... jenom chvíli, ale důkladně jsem přemýšlel, a pak jsem zaškrtnl správné odpovědi: nechci se ukazovat s tak mladou ženskou; mám jiné závazky; je drzá; 23. prosince v 18:30; Lobkovická vinárna. Podal jsem jí to a ona řekla: „Ale to si odporuje!“ Pokrčil jsem rameny, že za to nemůžu. Odešla. Samozřejmě vím, co by mi prospělo líp. Ale já jsem tu malý pán. Má Kniha vyžaduje něco jiného!*“³¹ Díky tomuto prohlášení se Vaculík otevřeně přiznal, že pro něj život píše literaturu a literatura píše život. Jeho knihy budou mít pro něj vždy centrální význam. Jaké účinky bude mít spojení jeho života a čtení cizích literárních textů, leží stále ještě v neznámé budoucnosti.

Poté, co se Procházková a Vaculík stali milostnými partnery, napsala Lenka dva autobiografické romány. Oproti Vaculíkovi je však její vypravěčský styl tradiční. Kromě její schopnosti vyprávět dobré příběhy má též skoro živý cit pro filmový popis, stejně jako smysl pro přesvědčivé dialogy. Ve svém druhém románu *Oční kapky*, který tvořila během vztahu s Vaculíkem, popsala nejprve svůj život před tímto poměrem.

²⁹ VACULÍK, Ludvík. Český snář. Brno. Atlantis, s. 411.

³⁰ Tamtéž, s. 430.

³¹ Tamtéž, s. 433.

Je to intimní příběh ze sedmdesátých let. Studentka Pavla přijme po zradě nevyzrálého, egoistického partnera úděl svobodné matky. Otce dítěte, Jakuba, poznala Pavla jen krátce předtím, než s ním otěhotněla. On za několik let emigruje náhle do Německa a opustí Pavlu i jejich dítě. Tento román by se dal považovat za melodrama. Ke konci románu, kdy Pavla získává emocionální rovnováhu, se vyprávění ožívuje, nabírá na energii. Román je hodně autentický a autobiografický, přesto si autorka ponechává svůj díl tajemství a prostor k vypravěčské fikci. Mnohem více „zraleji“ je koncipován další román autorky, **Smolná kniha**, jehož příběh otevřeně vychází ze společného soužití Procházkové s Vaculíkem. V něm hlavní ženská hrdinka, opět Pavla, má už dvě děti. Druhé zplodila se starším ženatým mužem, s nímž dlouhodobě udržuje intimní vztah.

I přes Lenčino odmítání byl *Český snář* přinejmenším jakýsi podvědomý model pro napsání jejích dvou dalších knih, které tvořila během soužití s Vaculíkem. Obzvláště pro tu druhou. Jeho kniha využívá koncept metafikce, ve které figuruje rozpačitý vypravěč – Vaculík sám. Je to série zápisů o jeho životě v průběhu jednoho roku. Stejně tak *Smolná kniha* je umělecká reakce v relativně krátkém období o životě autorky s Vaculíkem. O jejich intenzivním citovém období. Vypravěč v ich-formě, Pavla, a stejně tak i autorka, se zabývá složitostí jejího vztahu s Josefem, starším ženatým mužem a známým spisovatelem, poté, co se jim narodí dcera Lucie. Na pozadí života českého disidenta a zlověstné bezpečnostní policie se odehrává problematika potratu, akt nevěry z frustrace vztahového omezení a denodenní spisovatelská činnost. Ačkoliv je *Smolná kniha* tradiční realistický román, promíchání osobních a společenských témat obsahuje nepřímou odezvu Vaculíkova „snáře“. Když se na konci *Smolné knihy* čtenář dozví, že bez Pavlina souhlasu čte Josef rukopis jejího téměř dokončeného románu a z důvodu nevěry Pavlu náhle opustí, může to znamenat explicitní obrat dějové linie Vaculíkova textu. Protagonisté v tomto románu se od sebe vzdalují, místo aby se sbližovali, jako tomu je v *Českém snáři*.

Smolnou knihou napsala Procházková román, který je úzce spojen s jejím vlastním životem, jejím milencem a dětmi a jejich bezprostředním okruhem známých. Je charakterizována jako něco „římského“, kvůli lehce zastřeným narážkám na reálné historické postavy. Přesto je *Smolná kniha* univerzální ve své atraktivitě a estetické hodnotě, kdy se spisovatelka – žena - snaží vyrovnat se svým životem skrze umění. I když děj románu vyniká svým fascinujícím emocionálním vypravováním, je to příběh

o obyčejných momentech, každodenní rutinně, kterou ale může recipient považovat za mimořádně neobvyklou. Celkově lze říci, že toto dílo je především autorčina literární odpověď na život, se zaměřením na soukromou sféru, což je pro ženské psaní tak typické.

Přes veškeré prolínání osobních a společenských témat je *Smolná kniha* do určité míry manifestem k intertextuálnímu dialogu s Vaculíkovým „snářem“. Naproti tomu může být viděna Vaculíkova kniha *Jak se dělá chlapec* jako silně intertextová odpověď. Za prvé, a především, autorův text je vehementně otevřená reakce na román Procházkové; Vaculík je jím pobouřen. Za druhé je, jak již byl jeho dřívější *Český snář*, *Jak se dělá chlapec* autorovou přímou reakcí na život, ale tentokrát se týká především osobní sféry. Kniha pokrývá celkem téměř pět let a její děj začíná tam, kde skončila *Smolná kniha*. Viděno z opačného pohledu a s určitým časovým odstupem.

Vaculíkův mužský vypravěč – s ještě více prokazatelnějším alter-egem než Pavla u Procházkové – je citově rozrušený poté, když přijde na nevěru své partnerky. Postava představující Lenku Procházkovou se v románu nazývá Xenie (Xenka – Lenka, tímto jménem chtěl provokativně zdůraznit iritující zvuk; řekněme neuctivá volba jména). Manželka vypravěče se jmenovala Marie, stejně jako v reálném životě (ve *Smolné knize* byla Josefova žena Marta). Spíše neobvyklé je v tomto díle prolínání bezejmenného vypravěče a jeho partnerky Xenky s postavami Josefa a Pavly z knihy Lenky Procházkové – úmyslné a provokativní využití intertextuality.

Kritici často zařazují Procházkovou jako spisovatelku děl, které spadají do takzvané „červené knihovny“ – populárních romantických románů. Myslím si ale, že její silně genderové texty by si zasloužily větší pozornost. K lepšímu pochopení a docenění dojde ale jen tehdy, pokud budou mít čtenáři na paměti základní koncept feministické poetiky. Při psaní *Smolné knihy* vytvořila autorka na domácím trhu postavu ženy, která se vyskytuje v obtížně životní situaci. Psala nejen z pohledu ženy, která zastupovala více rolí (partnerka, matka, uklízečka, spisovatelka), ale také z perspektivy někoho, kdo zažívá stav citového zmatku, vzhledem k jeho osobním a politickým problémům. Když Vaculík četl tento text, nebyl schopen reagovat na to, jak se autorka pokouší zachytit a zprostředkovat ženské složité vnitřní i vnější světy. Místo toho se rozhodl reagovat pouze na některé „informace“. Kdyby byl schopen přečíst Lenčin text s větším pochopením, to je jako text psaný ženou (nikoliv jeho milenkou), možná by

získal jiné nahlédnutí do tohoto osobního dilematu. Ve skutečnosti by pak mohl zformulovat zcela jinou odpověď – ne hysterickou ostrou výměnu názorů. Bohužel byl pravděpodobně neschopný takového literárního dialogu. Ve skutečnosti může být kniha *Jak se dělá chlapec* viděna jako monologická odvěta k životu prostřednictvím literatury a prosazování tradičních patriarchálních postojů. Možná bychom neměli soudit Vaculíka příliš tvrdě, většina českých kritiků reaguje na texty Procházkové podobně, se zaměřením na osobní, „extra-textový“ aspekt její práce. Není to již překvapující, neboť pojem feministická poetika je, zdá se, české kultuře stále cizí.

2. Literární proměny před rokem 1989 a po roce 1989

Spisovatelé píší z různých důvodů a během života se tyto důvody častokrát proměňují. Mnohdy píší kvůli sobě, aby se vyrovnali s nějakým životním zážitkem. Dalo by se říci, že psaní je taková terapie. Je to jakýsi hnací motor, který je poháněn smutkem, vztekem, láskou nebo radostí. Takto vznikají například povídky nebo básně. Ale k napsání románu smutek nebo radost nestačí. K tomu je zapotřebí mnohem více. Vyžaduje logiku, trpělivost a soustředění a aby to člověk dokázal vydržet, nesmí „vychladnout“.

V zápise z neděle 1. července 1979 píše Ludvík Vaculík o Lence a jejím psaní takto: *„Veliké děcko na počátcích ženského chování, avšak z tváře podivně drsných rysů hledí pátravé oči, jež došly mnohem dál. Na šedesáté stránce rukopisu, klepaného dost pečlivě, jsem si uvědomil, že už jsou tu čtyři dvojice postav rozličného věku a původu, jejichž život je v plném proudu, a já jsem napjat, co se stane dál. Dotýká se mě to. Její jazyk je ale nevyvinutý, bez osobního zvuku. Ona o něm asi vůbec neví. Myslí asi, že záleží jenom na příběhu.“*³² V osmdesátých letech se autorka ve svých dílech přikláníla spíše k próze dokumentární nebo k tzv. „klíčovému románu“³³ Hlavní hrdinkou je většinou žena, která je jakýmsi „druhým já“ Lenky Procházkové. Má stejnou povahu, stejné názory, stanoviska a politické smýšlení jako autorka. Prožívají také podobné milostné situace, ale i bolest, která je s těmito okolnostmi v úzkém kontaktu. O téměř dvacet let později, v polistopadovém období, tedy v době devadesátých let, tvořila spisovatelka prózu, která, co se kvality týče, častokrát nedostihuje kvalitu děl předcházejících. Můžeme ovšem spatřit dílčí změnu ve volbě žánrů i ve stylu psaní.

V předcházejícím desetiletí, které můžeme ohraničit lety 1979-1989, jsou typickým námětem intimní partnerské vztahy, odehrávající se v atmosféře sledovaného kulturního i politického disentu. V devadesátých letech se autorka tomuto tématu vzdaluje a částečně opouští toto mnohdy velmi osobní a autobiograficky inspirované psaní a začíná se věnovat osobnostem z historie blízké či vzdálené, které jsou z určitého hlediska kontroverzní a které autorku i jistým způsobem inspirovaly a fascinovaly – Jan Masaryk, Václav Havel, Fidel Castro nebo Ježíš z Nazaretu. Pouze v románu *Narušitel*,

³² VACULÍK, Ludvík. Český snář. Brno. Atlantis, 1992, s. 219.

v němž Procházková zužitkovala léta prožitá v diplomatických službách jako kulturní atašé v Bratislavě, může čtenář nalézt určitý kompromis mezi těmito postavami a autobiografickým psaním. Zde totiž v postavě Davida lze spatřit samu autorku s jejími postřehy a zkušenostmi z období stráveného na Slovensku.

Rozchod, a poté následné oboustranné úsilí o „oživení“ vztahu s životním partnerem Ludvíkem Vaculíkem autorku v první polovině devadesátých let natolik „ochromil“, že až v druhé polovině let devadesátých našla novou tvůrčí sílu. A to především po návratu ze stipendijního pobytu v Bamberku, kde napsala asi polovinu (cca 350 stran) historického románu *Beránek*.

I přesto, že se musela autorka potýkat s takovými situacemi, jako byly časté policejní výslechy otce a zásahy do rodinného života na přelomu šedesátých a sedmdesátých let, se spisovatelka začala rychle orientovat v nových poměrech a v novém postavení literatury. Sedmdesátá léta v leččem pokračují v tom, co bylo odstartováno již v přecházejícím desetiletí. Přiklání se k lidskému nitru, k současnosti, k vlastním duševním problémům, strastem i slastem. Nová témata se nesou ve znamení cenzury, odposlechů a „špiclování“ ve společnosti. Na začátku osmdesátých let se pak množí témata spojená s Chartou, šikanou, emigrací a další. A právě těmto námětům – vedle klíčového „vztahového“ tématu – věnuje Procházková především v prvních patnácti letech své tvorby pozornost.

2.1 Tvorba Lenky Procházkové v 70. a 80. letech

Abychom se mohli zabývat postavením díla Lenky Procházkové v literatuře sedmdesátých i osmdesátých let, je nutné si uvědomit kontinuitu s desetiletím předešlým, s šedesátými lety. Obzvláště s jejich druhou polovinou. Srpen 1968 a Pražské jaro způsobují v literatuře mnoho změn.

Proměnlivá atmosféra v literatuře prospívá krátkým útvarům – novele, povídce nebo črtě. V druhé polovině šedesátých let poté vychází množství tzv. „románů deziluze“ – mezi ně patří například Vaculíkova *Sekyra* (1966) nebo Kunderův *Žert*

³³ Jde o literární žánr, v němž řada osob, včetně hlavního hrdiny, má předlohy v živých osobách.

(1967). V prozaických dílech se mnohokrát objevuje motiv deziluze, beznaděje, osobního ztroskotání, ale i motiv existencionální nejistoty. „*Český román tak konečně v širším měřítku navazuje na přetrženou tradici polyfonní prózy třicátých let. Zvláště se to týká Vaculíka a Kundery, jejichž díla jsou i tvarově mnohostranná – sestávají tedy z různě formovaných částí textu – a svým významem ukazují více směry.*“³⁴ Vychází desítky literárních časopisů, například Host do domu, Literární noviny, Sešity, Orientace, Tvář a další, které byly tištěny v mnoha nákladech a byly u čtenářů velmi oblíbené.

Próza se diferencuje a kupí. Obnovily se staré žánry a vznikly nové. Dřívější stereotyp nahrazuje osobitost, jazková různorodost, a autoři se snaží ozvláštnit svá díla různými jazykovými útvary. Lze zde také zaznamenat proměnu, která směřuje od veřejného k soukromému, od obecného k specifickému a od velkých literárních celků k menším útvarům. „*Také román historický [...] nabýval nových podob. Dokládají to například knihy Františka Kožíka, pohotového autora historických biografii. Jeho janáčkovský životopisný román Po zarostlém chodníčku (1967) je ve srovnání s Josefem Mánesem (1955) budován mnohem složitěji: uplatňují se pestřejší jazykové prostředky, vnitřní monology, prolínají se rozličné vrstvy času. Z módy vyšla historická kronika a s ní “objektivní” (vpravdě spíše svévolný) obraz dějin.*“³⁵

Dochází též k pozvolnému redukování cenzury, autoři se přestávají bát otevřeně se vyjadřovat k politickému i společenskému dění. Hlavní konflikt se odehrál v červnu 1967 na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů, kde jako první vystoupil Milan Kundera, který se „*rozhodl mluvit přímo k věci. Řekl, že české kultuře, dlouhodobě izolované od světa – nejprve okupací a pak stalinismem -, hrozí ztráta historické paměti. [...] a připomněl, že současná česká vzdělanost opět ztrácí evropský rozměr. Ostře se ohradil proti všem projevům cenzury.*“³⁶ O den později přišla největší kritika s otevřeným výstupem Ludvíka Vaculíka, který „*prohlásil, že chce mluvit jen o tom, co všichni přítomní vědí: společnost je ovládána hrstkou mocných, v občanech se pěstuje poddanská duše, demokracie a právo jsou soustavně potlačovány.*“³⁷ Po tomto ostrém prohlášení byl Vaculík obviněn z trestného činu zneuctění republiky, Literární noviny

³⁴ HOLÝ, Jiří. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha. NLN, 2008, s. 797.

³⁵ Tamtéž, s. 800.

³⁶ Tamtéž, s. 833.

³⁷ Tamtéž, s. 834.

byly prakticky zlikvidovány a tři spisovatelé byli vyloučeni ze strany. Vaculíkova řeč ale kolovala v opisech a koncem června 1968 vyšel v denním tisku a Literárních listech Vaculíkův manifest *Dva tisíce slov*. Vyústěním šedesátých let jsou pak události Pražského jara. Snahu o uvolnění tvůrčích impulsů znemožnila vojenská invaze Československa 21. srpna 1968, která s sebou přinesla sérii společenských změn. „V listopadu 1968 se zdvihla stávka vysokoškoláků. Stávkovaly všechny československé vysoké školy a solidární byly s nimi mnohé podniky a především intelektuálové. V lednu 1969 se na protest proti vzrůstající apatii dobrovolně upálil pražský student Jan Palach a v únoru jej následoval Jan Zajíc. [...] Palachova smrt nezastavila postupné odbourávání reform. Stala se však trvalým mementem, které působilo i po mnoha letech.”³⁸

V sedmdesátých letech dochází ke zdvojnásobení stavů Státní bezpečnosti, bylo zatčeno a odsouzeno několik autorů, žijících v Ostravě, komunistická strana se “zbavila” mnoha členů, kteří se odmítli podílet na novém směřování. „Práci ztratilo na půl milionu lidí. Asi 120 000 občanů zůstalo po „Srpnu“ za hranicemi. Mezi nimi významní spisovatelé – Škvorecký, Lustig, Jedlička, Aškenazy, Beneš, Michal, Linhartová, Diviš, Brousek – a mnoho publicistů. (V průběhu 70. a 80. let je následovali další: M. Kundera, Kolář, Kohout, Gruša, Vladislav, Hutka, Třešňák, Sidon. Celkový počet československých občanů, kteří mezi srpnem 1968 a listopadem 1989 odešli na Západ, se odhaduje na 300 000.) Již od podzimu 1969 nebyla západní hranice volně průchodná. Když chtěl někdo cestovat do “kapitalistické ciziny”, musel projít složitou procedurou žádostí.”³⁹

Spisovatelé začínají čelit umlčování a v roce 1971 začínají provoz česká nakladatelství v zahraničí – Index v Kolíně nad Rýnem (zakladatelé politolog a publicista Adolf Müller a bývalý pracovník Čs. rozhlasu a překladatel Bedřich Utitz) a Sixty-eight Publishers v Torontu (zakladatelé prozaička Zdena Salivarová-Škvorecká a její manžel, někdejší redaktor Odeonu, spisovatel a překladatel Josef Škvorecký). Tato dvě vydavatelství byla hlavním středobodem exilové literatury. Následuje rok 1972, kdy Ludvík Vaculík zřizuje společně s přáteli edici Petlice a poté následují další, například Česká expedice, Popelnice, Klenotnice, Studnice, Expedice či Krameriova expedice.

³⁸ HOLÝ, Jiří. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha. NLN, 2008,, s. 840.

³⁹ Tamtéž, s. 846.

Samizdat se v této etapě snaží o vytvoření záložní literární komunikace, nikoliv o konkureční boj s oficiální tvorbou.

V exilové a samizdatové literatuře se z žánrů prosazují především memoáry. Můžeme zde jmenovat například dílo Bedřicha Fučíka *Sedmero zastavení*, vzpomínky Jaroslava Seiferta *Všecky krásy světa* nebo třeba *Paměti* Václava Černého. Nesmíme zapomenout ani na dokumentární díla, z nichž za zmínku stojí kupříkladu kniha Evy Kantůrkové *Přítelkyně z domu smutku* a opomenout nesmíme ani prózy odehrávající se v prostředí pražské periferie (povídky Vlastimila Třešňáka). Pozornost upoutávají též díla, která těží z vlastních autorových zkušeností (např. prózy Ivana Klímy, Pavla Kohouta, Ludvíka Vaculíka a dalších), společenské romány, psychologická próza (J. Putík), próza s fantazijními motivy (*Katyně* Pavla Kohouta) či próza experimentální.

Téma křesťanství a katolismu je v tomto literárním období znovu „oživeno“. Podstatné místo v ineditní literatuře „okupují“ prózy z prostředí pražského undergroundu a opět se v dílech setkáváme s bezmocí jedince.

Sjednocující prvek děl literatury sedmdesátých let jsou pocity osamocení, bezmoci a skepse. Hrdinové se potýkají s deziluzí, ale i s vystřízlivěním, se strachem, nedůvěrou a pocitem viny. Postavy jsou často šikanovány státní mocí a zápasí s nekonečnou každodenní všedností. Literatura se v sedmdesátých letech rozštěpila do tří oblastí, tzv. Literatura tří světů: domácí veřejná literatura, samizdatová literatura a exilová literatura. Toto rozdělení pokračovalo i v dalším desetiletí.

Osmdesátá léta se od předchozího desetiletí – co se týče žánrové stavby - příliš neliší. Opět zde můžeme najít hrdiny, kteří bojují s deziluzí, prchají z reálného světa do říše snů a vlastních myšlenek a inklinují k nonkonformnímu způsobu života. „*Mladí lidé se shromažďovali kolem sportovních klubů, v hospodách, v ekologických a náboženských skupinách – hledali životní orientaci, která by směřovala jinam, než k předepsanému a usměrněnému proudu.*“⁴⁰ I v poezii se autoři nebáli vyjadřovat svůj názor. „*Charakteristický je název sborníku poezie mladých samizdatových autorů Už na to seru, protože to mám za pár (1985, uspořádal Andrej Stankovič). Nacházíme v něm i dva pronikavé básnické (a též prozaické) talenty, Jáchyma Topola a Petra Placáka.*“⁴¹ V dílech Milana Kundery a Pavla Kohouta můžeme najít prvky

⁴⁰ HOLÝ, Jiří. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha. NLN, 2008, s. 903.

⁴¹ Tamtéž, s. 904.

postmoderny, která se vyvíjí už od šedesátých let. Postmodernisté považují svět za multikulturní a zdůrazňují existenci několika pravd, nikoliv jen jedné. Akceptují odlišné pohledy na svět a jevy, které nemůžeme svázat obecnými významy a „s oblibou líčí bizarní situace, násilí, sexuální úchytky – jako v proslulých filmech Davida Lynche.“⁴²

V tomto období je již patrný silný nárůst „ženské“ literatury – hrdinkou bývá zpravidla dívka a na text je pohlíženo právě z ženské perspektivy. Ve svých dílech se – především autorky (např. Jana Červenková, Tereza Boučková, Iva Pekárková, Lenka Procházková, Zuzana Brabcová nebo Alexandra Berková) – zabývají mezilidskými vztahy a to konkrétně poměry mezi muži a ženami a jejich soužití. Někteří autoři, kteří dříve psali v samizdatu nebo v exilu, se v této době vrací zpět do kruhu oficiální literatury. Naprosto jiná situace pak vzniká po roce 1989, kdy je trh novinkami, ale zjeměna knihami dřívějšího data, doslova přesycen.

Za takovýchto okolností vchází Lenka Procházková do oblasti neoficiální literatury na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let a v takovéto situaci se snaží jako autorka hlavně drobné prózy prosadit. Pokouší se uplatnit i na poli oficiální literatury, ale neúspěšně. Své texty předkládá Albatrosu a Mladé frontě jak pod pseudonymem, tak pod vlastním jménem – bez úspěchu. V roce 1979 podepsala Chartu, ačkoliv věděla, jaké to bude mít důsledky. Tímto rozhodla o svém osudu na poli literatury.

Mezi prvotiny Lenky Procházkové patří například rozhlasová hra *Alexandr Makedonský – král světa*. Žánr tohoto díla byl příznačný pro dobu, ve které vznikl, tudíž sedmdesátá léta. K historickému románu se autoři často uchýlovali, jelikož pro jiné žánry zde bylo jen velmi málo možností. Nakladatelství Albatros knihu k vydání nepřijalo s odůvodněním, že Procházková přehlédla úlohu lidu. Stejný osud potkal nejen text nazvaný *Paměti kojence*, který v Albatrosu nebyl brán vážně vůbec, ale i román *Růžová dáma*, kde vydání vadilo především příjmení autorky.

Spisovatelka se tedy uchyluje k psaní prvotin žánrově různorodých. Společným jmenovatelem těchto děl je nejen to, že jsou vydávána stále ještě mimo samizdatové edice, ale i kratší rozsah, jehož střediskem jsou opět mezilidské vztahy. Do společných vlastností těchto juvenilií můžeme též zařadit fakt, že Procházková umí vtáhnout

⁴² HOLÝ, Jiří. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha. NLN, 2008, s. 909.

čtenáře do děje a v tom se skrývá její síla. Stále se však kompozičně i žánrově hledá a v dílech můžeme zpozorovat několik interpunkčních chyb i neobratné jazykové konstrukce. Do této kategorie prvotín patří například *Půvabná korunka uvitá z bodláků*, povídky *Anna*, *299 schodů*, *Narkóza* a rozhlasová hra *Léčba šokem*. V textu prvního juvenelia recipient bezpochyby nalezne určitou bezvýchodnost, skepsi a deziluzi, což bylo typické pro díla vydávaná v tomto období. Ženská hrdinka je degradována společností, autorka zde líčí těžký úděl ženy, která je ovlivněná politickými událostmi, jež zasahují do domácnosti, která již dávno není útočištěm. Povídka *Anna* je vyprávěna perspektivou muže, hlavního hrdiny, který se setkává s dívkou jménem Anna, zamilují se, ale ona ho pak bez vysvětlení opouští a zmizí. Opět se zde jedná o vztah mezi mužem a ženou, kdy hrdinka má některé nezakryté autobiografické rysy s autorkou, například povahu, podobu i vlastní nezávislost, která je u obou žen patrná. Příběh povídky *299 schodů* je poněkud rozličný, ale i zde můžeme nalézt zmínku o mezilidských vztazích, konkrétně o jejich nesmyslnosti a ztrátě schopnosti komunikace. V povídce *Narkóza* se setkáváme s motivy, které autorce nejsou cizí. Patří mezi ně kuřivo (cigarety, výjimečně doutníky) a alkohol (víno a koňak). Stejně tak jako spisovatelka, si tyto neřesti „oblíbili“ hrdinky i hrdinové jejích knih. Typické pro všechna tato díla je převážně hovorový jazyk, dialogy postav, užívání koncovky –ý namísto patřičných spisovných koncovek na –é u neuter (například: takový deštivý ráno).

Mezi povídky vydané v sedmdesátých a osmdesátých letech v samizdatové edici Petlice, případně v zahraničí, patří především *Tři povídky*, *Přijed' ochutnat* a *Hlídač holubů*. Většina z nich je psána ženskou perspektivou s výraznou ženskou hrdinkou. Výjimku tvoří například povídka *Domovník* z povídkového souboru *Hlídač holubů*, která je psána er-formou, a *Hlídač holubů*, psaná mužskou ich-formou. Obě nahlížené z mužské perspektivy.

Próza Lenky Procházkové v tomto období je z pohledu recenzentů značně rozporuplná. Jedni tvrdí, že její povídkové soubory, především *Přijed' ochutnat*, jsou jedny z nejlepších poválečných děl s milostnou tematikou. Jiní zase charakterizují její dílo jako kýčovité a opakující se. Někteří kritici shledávají její tvorbu jako projev „výlevu“ a píší o autorčině „potřebě se vypsat“. Degradace jejího díla začala narůstat s povídkami *Hlídač holubů*. Negativní hodnocení se šíří jako lavina, ale nelze si nevšimnout rozdílnosti názorů jednotlivých recenzentů, což je do určité míry logické,

jelikož každá recenze je subjektivní a každý recenzent je ovlivněn něčím jiným. Avšak v tomto případě se názory kritiků velmi lišily, a ačkoliv jeden hodnotil povídku *Hlídač holubů* jako nejslabší, druhý ji vyzdvihl jako nejpovedenější.

Mezi romány můžeme do osmdesátých let zařadit *Růžovou dámu*, *Oční kapky* a *Smolnou knihu*. *Růžová dáma* je psána er-formou střídavě perspektivou dívky Kytky a perspektivou o osm let mladšího Viktora. Autorka měla v plánu udělat hlavní postavou právě Viktora, ale záhy zjišťuje, že hlavní hrdinkou je spíše dívka. A jak tento krátký popis dává tušit, znovu se jedná o milostný vztah mezi mužem a ženou. Kytka je opět velmi podobná všem ostatním hrdinkám v dílech Lenky Procházkové – vizuálně i povahově. Je nezávislá, liší se od ostatních dívek ve svém okolí, zároveň je citlivá. *Oční kapky* jsou příběhem lásky a zrady, psaným nejprve v er-formě a poté v ich-formě. Vypráví ho mladá žena, vysokoškolačka, která čeká své první dítě. Její přítel s ní odmítá nejen žít, ale též se přihlásit k otcovství, s čímž se dívka těžko vyrovnává. I zde se čtenář dopídí mnoha autobiografických prvků. *Smolná kniha* jistým způsobem navazuje na *Oční kapky* a rozvíjí jejich děj. Návaznost těchto dvou románů ale není tak velká, aby vyžadovala předchozí četbu *Očních kapek*. Identita s autorkou je zde patrná. Hlavní hrdinka je svobodná matka dvou dětí, která píše knihy a prožívá partnerskou krizi.

2.2 Shrnutí

Kdežto v sedmdesátých letech se autorka spíše „hledá“, v letech osmdesátých je již vospělou spisovatelkou na vrcholu svých tvořivých sil. Tato dvě desetiletí využívají všech prožitých situací a zkušeností. Už od mládí se pouští do psaní se zodpovědností a chápe ho jako předurčené povolání, nikoliv zaměstnání. Sama spisovatelka totiž tvrdí, že mezi těmito dvěma pojmy je značný rozdíl. Zatímco zaměstnáním byla v té době uklízečka, povoláním byla spisovatelka. Sedmdesátá léta se nesou ve znamení filmových scénářů (*Fešák chudých holek*, *Alexandr Makedonský*), kratších útvarů, především povídek nebo třeba fejetonů, z nichž několik pod pseudonymem uveřejnila, ale po podepsání Charty se odmlčela.

Některé povídky dala k přečtení svým přátelům, ačkoliv nebyly zcela propracované, přesto však neotřelé. Velmi důležité byly pro Procházkovou vazby s edicí

Petlice, kde vydává povídky i romány (*Tři povídky, Přijed' ochutnat, Hlídač holubů, Růžová dáma, Oční kapky, Smolná kniha*). Za zmínku stojí i dokumentární kniha o Janu Palachovi, kterou též vydala v Petlici. Těmito díly se autorka stává podnětnou a leckdy i zkušenou literátkou, nebrání se novým podnětům a ráda se nechává inspirovat. Romány jsou kritikou přijímány vesměs kladně. Koncem osmdesátých let se poté autorka věnuje publicistické činnosti, vydává fejetony, které potom vycházejí v ineditních a exilových periodikách, a zúčastňuje se různých anket.

Povídkám, které vyšly v edici Petlice, nelze vytýkat téměř nic. Jsou napsány „živým“ jazykem, jsou nápadité a čtenář se u nich nenudí. Po roce 1989 mohly být její prózy vydávány již bez komplikací, a tudíž vycházely opakovaně a v mnoha nákladech. Nejen to je důkazem autorčiny schopnosti čtenáře zaujmout, oslovit a později při čtení vtáhnout do děje.

Množství recenzentů otevřeně kritizuje různorodé dílo Procházkové. Ať už jde o přímočarost v líčení sexuality nebo o kýčovitost zpracování tématu. Tato napomenutí se objevují především do druhé poloviny devadesátých let. Kritizují i spisovatelčin sklon k didaxi a též kolísání mezi přesností a náznakovou fragmentaritou. Názory se ale častokrát liší. Jsou protichůdné, i když se jedná o jedno konkrétní dílo, které se odehrává v témže dobovém kontextu. To, co jeden hodnotitel vyzdvihuje, druhý naopak chápe jako něco negativního. Lenka Procházková je jednoduše kontroverzní autorka, jejíž tvorba má své stoupence i protivníky. A to jak u laických čtenářů, tak u literárních kritiků, literátů a historiků.

2.3 Tvorba Lenky Procházkové v 90. letech

Literatura nejnovější prošla největší přeměnou. Po listopadovém převratu se změnila nejen politická situace, ale i společenská a ekonomická. Přestala existovat „Literatura tří světů“ (oficiální domácí, samizdatová a exilová). „*Zmizely vnější politické zásahy a zákazy, cenzurní dozor, odpadla kulturněpolitická státní kontrola, která v různých podobách a s přestávkami trvala už od konce třicátých let. Po roce*

1989 se literární život mohl odvíjet bez uměle vytvořených bariér.⁴³ Vzniká mnoho dalších nakladatelství, která vydávají dosud zakázaná díla, například od autorů Havla, Škvoreckého nebo Vaculíka. Rovněž se ke čtenářům dostávají prózy již zesnulých spisovatelů Demla, Durycha či Hostovského. Trh je přesycen kvantem knih v neprodejných nákladech. Objevuje se i bulvár a populární literatura. Konkurence na trhu je obrovská. Zaniká mnoho dřívějších nakladatelství (Odeon, Československý spisovatel) a stejnou krizí si prošla i řada literárních časopisů (zaniká Literární měsíčník a Tvorba). Konkurence nebyla jen mezi spisovateli, ale i mezi knihami v psané podobě a jinými knižními úpravami. Vznikají rozhlasové, televizní, divadelní i filmové adaptace. Dokonce i knihy v elektronické podobě. Rozkvět internetu a sledování televizních pořadů knihám též neprospívá. To vše vede k úpadku čtenářství, který lze pozorovat již od konce osmdesátých let, zejména pak v letech devadesátých.

„Nastala tedy svoboda, po které toužilo několik generací českých spisovatelů. Zároveň s tím nastal nebyvalý kulturní chaos, neboť na trhu se objevily knihy z různých časových období i roztodivných hodnot, publikace samizdatové, exilové, díla po desetiletí ležící jako rukopisy i pomíjející sezonní novinky.“⁴⁴ Na vzestupu je konzumní literatura, která se skrývá pod nálepkou „postmodernistická“. Čtenáři si oblíbili sci-fi (Ondřej Neff, Josef Pecinovský) a fantasy literaturu. Zájem čtenářů o literaturu, jenž vrcholil na počátku devadesátých let, se náhle snížil. Knihy se prodávají nikoliv po staticích, ale už jen po stovkách a často se dostávají až do výprodeje, což je následkem vstupu nových médií na trh.

Próza opět navazuje na období předcházející, ale nyní můžeme pozorovat dvojí orientaci prózy, „na jedné straně autentizující, jež míří k jedinečnému, osobnímu vidění reality, na druhé univerzalizující, které vypovídá o světě jako celku.“⁴⁵ Tato dvě směřování se častokrát navzájem prostupují. Typickými znaky prózy devadesátých let bývají reflexe a autoreflexe, autobiografické rysy, erotika a humor, ironie, narážky. Z autorů, kteří spadají do tohoto výčtu, můžeme jmenovat například Petra Šabacha (*Šakalí léta*, 1993; *Hovno hoří*, 1994) nebo Michala Viewegha (*Názory na vraždu*, 1990; *Báječná léta pod psa*, 1992; *Výchova dívek v Čechách*, 1994).

⁴³ HOLÝ, Jiří. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha. NLN, 2008, s. 919.

⁴⁴ Tamtéž, s. 924.

⁴⁵ Tamtéž, s. 933.

Žánrová oblast navazuje na přechozí desetiletí. Opět je středem zájmu memoárová a deníková literatura – *Milí spolužáci!* (1995) Ludvíka Vaculíka nebo *Památník* (1994) Evy Kantůrkové. Někteří autoři se ale naopak snaží o fabulaci, imaginaci a fantasknost. Jsou protipólem textů a dokumentů, které se opírají o fakta. Tuto skutečnost dokládá dílo Jiřího Kratochvíla *Truchlivý Bůh* (2000), Daniely Hodrové *Perunův den* (1994) nebo Michala Ajvaze *Tyrkysový orel* (1997). Oproti předešlému období zůstává historický román v 90. letech spíše v pozadí. I přesto se některé klíčové dějinné okamžiky v nejnovější próze zaznamenávají, což je patrné právě u Lenky Procházkové a jejích děl *Šťastné úmrtí Petra Zacha*, *Pan ministr* nebo v románech o Palachovi a Ježíšovi. „Oživuje se zájem o německou a židovskou literaturu v českých zemích (*Kafka, Brod, Meyrink, Jiří Langer a mnozí jiní*). Patrně poslední významná spisovatelka, která v Praze píše německy a pamatuje *Kische* a jiné slavné osobnosti, je *Lenka Reinerová (narozená 1916)*.“⁴⁶

Pozvolna se do Československa dostává feminismus, což s sebou přineslo znásobení perspektiv, spisovatelky rozmýšlejí o roli ženy ve společnosti, v tvorbě i v kultuře. Objevují se zde publikace Libuše Moníkové, která v sedmdesátých letech odešla do Německa a psala německy psané prózy. I jméno Mileny Jesenské nebylo československému čtenářskému publiku cizí. Rozšiřují se prózy psané ženskou perspektivou, které oslavují ženskou hrdinku, zejména její obětavost a cit (Boučková, Brabcová, Pekárková, Berková, Procházková). Některá díla se soustřeďují především na vztah mezi mužem a ženou. Četná je sexuální otevřenost (*Zvrhlé dny* Lenky Procházkové). Dalšími oblíbenými autorkami v tomto období se staly Květa Legátová, jejíž díla byla později úspěšně zfilmována, či Irena Dousková.

Mezi stěžejní dílo této doby patří jistě román *Smolná kniha.*, který dosud patřil pouze do exilové nebo ineditní literatury. Oficiálně vyšel v roce 1992 v nakladatelství Atlantis v Brně a na stejném místě o rok později vychází dílo Ludvíka Vaculíka *Jak se dělá chlapec*. Právě v tomto období nastupují zmatky v oblasti partnerského vztahu těchto dvou autorů, kteří v době, kdy byla vydána tato rozporuplná Vaculíkova próza, již netvoří pár. Jeho kniha není jen roznícenou reakcí na několikaletý vztah, který byl ukončen několik měsíců poté, co se jim narodil chlapec, ale i na román Procházkové. Prostupují se zde dvě roviny – smyšlená a skutečná, a jak již bylo nastíněno dříve, jedná

⁴⁶ HOLÝ, Jiří. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha. NLN, 2008, s. 922-923.

se o „klíčový“ román, tudíž postavy mají reálnou předlohu a často vystupují i pod svými vlastními jmény. Ostatní získávají jména často přejatá z ostatních próz Procházkové.

Vaculík ve svém díle líčí události chronologicky (občas retrospektivně „odbočí“) prostřednictvím postavy Josefa. První období se odehrává v letech 1986 až 1993, kdy Procházková „žije“ svou *Smolnou knihou*, zdárně ji dokončuje a vydává ve Vaculíkově edici Petlice. V této části se čtenář dozvídá o Ludvíkových (Josefových) názorech na knihu, kterou pročitá s velkým zájmem.

Josef se díky tomuto čtení dozvídá, že mu byla Pavla /Xenka/ Lenka nevěrná a přemýšlí, jaký bude jejich další osud. Toto rozhodování je pilířem románu, kde se objevuje řada metatextových pasáží, které recipienta vracejí zpět ke *Smolné knize*. Vaculík v této části textu uvádí či přímo dokazuje svůj vlastní podíl na finálním textu Procházkové, která má pod dohledem Vaculíka (Josefa) upravovat a přepracovávat špatné či nedokonalé pasáže. Tato dvě díla jsou v diplomové práci podrobněji rozebrána v kapitole, která se zabývá vztahem výše jmenovaných autorů.

Jediný povídkový soubor devadesátých let jsou *Zvrhlé dny*. Útlá sbírka o téměř sto stranách obsahuje sedm povídek s odlišným rozsahem a rozdílným datováním vzniku, které jsou řazeny chronologicky. V mnoha směrech navazuje tento povídkový soubor na povídky předešlé. I zde můžeme pozorovat povídky zdařilejší i méně kvalitní. Jejich chronologické řazení je možná symbolem pro klesající hodnotovou tendenci. První tři povídky jsou jakousi odezvou „starých dobrých časů“ (např. sbírky *Přijed' ochutnat* a *Hlídač holubů*), naproti tomu povídky následující, psané v letech 1991 až 1995, mají odlišný ráz. Autorka v nich líčí vztahy hlavní hrdinky jako neperspektivní a náhodné. Sama hlavní protagonistka je většinou žena, která je zklamaná a nešťastná. Ale přesto všechno se snaží o „odstřihnutí“ od dřívějšího života a věří, že stále ještě může probudit lásku, avšak rezignuje na to, probudit ji v sobě samé.

Odklonem od „osobního“ psaní se stalo dílo *Pan ministr*, které vypráví zejména o rodinném zázemí Jana Masaryka, o jeho vztahu se sestrou, se zaměstnanci, s politiky, ale především o jeho milostném vztahu s Marcíí Davenportovou. Námět k tomuto dílu započal již otec Lenky Procházkové, Jan, kterému přicházely do jeho bytu různé názory a dopisy od lidí, kteří se též zabývali okolnostmi smrti Jana Masaryka. Po smrti otce se Lenka rozhodla v tomto tématu pokračovat a začala „sbírat všechn dostupný materiál... a během deseti dusných červencových dnů (roku 1992)... napsala první verzi

filmového scénáře.“⁴⁷ Tíživé pasáže autorka zlehčuje úryvky fiktivního rozhovoru mezi Marcií a Masarykem, založené na její nedokonalé znalosti českého jazyka: „*Manžel od slepice je slepec?... Ne, slepičko, manžel od slepice je kohout.*“⁴⁸ Často je toto dílo označováno jako filmová povídka. Čtenáře jistě pobaví forma napůl filmového scénáře, které prózu oživuje. Nepřináší ale nic nového, pouze nahlíží na tehdejší situaci z pohledu autorky a v závěru je vyličen těžký osud Masaryka a okolnosti jeho úmrtí. „*V souvislosti s knihou podala autorka trestní oznámení na režiséra Otakara Vávru, který asi 30 stran jejího textu bez svolení použil ve svém filmovém scénáři. V průběhu trestního stíhání byla O. Vávrovi udělena milost.*“⁴⁹

Tvorba Lenky Procházkové pokračuje v devadesátých letech dílem nazvaným *Šťastné úmrtí Petra Zacha*. Jedná se pravděpodobně o moderní romaneto, kde se objevují fantastické prvky a postupně dochází k odhalení tajemna a ke konečné pointě. Děj se odehrává patrně v době sametové revoluce v Československu a hlavní hrdina, inteligentní Petr Zach, který pracuje jako člen ochranky nejvyšší hlavy státu, byl v samém závěru útlé knížky přemístěn na ostrov, čemuž předcházelo jeho fingované úmrtí. Dílo bylo kritiky téměř přehlédnuto. Na čtenáře může ale působit lehce zmateně. Od „hysterického“ vztahu mezi Zachem a jeho ženou, přes komentování děje samotnou autorkou, až po neplastické, stručné, mnohdy nevěrohodné popsání jednotlivých postav, s kterými se recipient jen těžko může ztotožnit či sympatizovat.

Autorka dále tvoří především v oblasti publicistiky. Společně s Alešem Pejcharem vytvořili sbírku fejetonů *Jak si stojej nebožtíci*. Texty jsou do určité míry velmi subjektivní, často i intimní, ovšem u obou autorů je zde snaha o zobecnění. Píší o lidských vztazích, povaze i osudu, o emancipaci, feminismu i drogách. Zatímco Procházková zahrnuje do svých fejetonů osobu tatínka, jakožto spisovatele, a popisuje krajiny, události i své vlastní pocity (což není na škodu, jelikož jistá dávka subjektivnosti do fejetonů patří) a píše proto tento útvar s láskou a zaujetím, Pejchar píše s myšlenkou na konečný výsledek a notně jazykově, ve srovnání s Procházkovou, zaostává. Často tedy tyto jednosvazkové fejetony působí velmi inkompaktně.

⁴⁷ PROCHÁZKOVÁ, Lenka: Pan ministr. Primus, Praha 1996, s. 10.

⁴⁸ Tamtéž, s. 44.

⁴⁹ Dostupné z <<http://lenkaprochazkova.wz.cz/beletrie.php>> (přístup 24. 1. 2015).

Další knihou, která spadá do publicistického žánru, jsou *Dopisy z Bamberka*. Jak již bylo dříve v této práci nastíněno, jedná se o dílo, které Lenka Procházková započala v německém Bamberku, kde pobývala od dubna 1999 do března 2000 díky tvůrčímu stipendiu a kde začala psát román *Beránek*. Tehdy ji doprovázel její syn Jožin a své názory, připomínky, potřeby a dojmy posílala ve formě dopisů svým dvěma dcerám a čtenářům. Kniha má 131 stran a je doplněna fotkami, které pořizovala nejčastěji autorka sama, případně její syn nebo Ludvík Vaculík. Jednotlivé dopisy jsou často věnovány různým tématům – rasismu, stereotypům, stesku po domově, školství, *Beránkovi*, církevním procesům atd. Text je z mnoha pohledů velmi odlišný, a to především z tematického hlediska. Sestává z textů kvalitnějších i textů banálních. Čtenář si nemůže nevšimnout části, kde se autorka značně věnuje výchově a vzdělávání adresovaných k maturující dceři Cecílii. Recipient by zřejmě více očekával postřehy, které se vztahují k Bamberku, eventuálně Německu, a nikoliv tolik postřehů, vztahující se k soukromému životu autorky. To je pravděpodobně hlavním úskalím této knihy. Čtenář může být zmaten a ptát se, jaký je hlavní záměr díla. Má-li se jednat o osobní korespondenci, je soukromá málo a objevují se zde pasáže, které ani dospívající dceru nezaujmu. Proto i sama autorka se snaží o dosažení pozornosti: „(Mařenko, zavolej Cilku zpátky! Řekni jí, že teď to bude chvíli zábavnější, že zařadím historku).“⁵⁰ Některé pasáže jsou naopak příliš zaměřené na obyčejné problémy jedné rodiny (Procházková a její děti) a tímto vzniká problém opačný – udržet čtenářovu pozornost, kterého tyto banální záležitosti nezajímají, neřku-li přímo nudí. I přes tyto drobné připomínky je kniha velmi čtivá a tematicky zajímavá.

Poslední publikací, která stojí za zmínku, je *Zpráva spolku Šalamoun o stavu soudnictví v České republice*, která vyšla v roce 1999. Dozvídáme se zde o důvodech, které vedly Procházkovou a další tři autory k založení tohoto spolku. Jednalo se především o pocit bezmoci, který se vztahoval ke kauze Marty Chadimové.⁵¹ Publikace se dá číst jako celistvé svědectví o občanských aktivitách autorky v tomto spolku a právě spory, v jejichž průběhu se setkala s mnoha zástupci církvi, se staly podnětem pro její další tvorbu. Během těchto sporů začala Procházková soustavně hromadit informace o křesťanství a studovat Bibli. Několika měsíční práce plná shromažďování

⁵⁰ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Dopisy z Bamberku*. Praha. Primus, 2000, s. 31.

⁵¹ více o případu zde <<http://www.spoleksalamoun.com/view.php?cisloclanku=2004071904>>.

a bádání ji dovedla k myšlence zahájit práci, jejímž cílem bude napsat román o Ježíši Kristovi.

2.4 Shrnutí

Již v úvodu kapitoly byla nastíněna situace v české literatuře v roce 1989 a v desetiletí následujícím. Vzhledem k tomu, že byla Procházková mnohokrát zmíněna, můžeme usoudit, že jako autorka zapadá svou tvorbou do kontextu literatury tohoto období. V devadesátých letech stoupá zájem o autentičnost a o „ženskou“ literaturu, a právě toto autorka čtenářskému publiku nabízí jak v desetiletím předchozím tak i nadále. V této době může „profitovat“ právě z toho, že jako dřívější zakázaná spisovatelka je schopná nabídnout svým čtenářům díla, ve kterých líčí osudy svých hrdinek velmi intimně a otevřeně, avšak velmi vytříbeně a stylisticky zručně. Je též autorkou, o které se všeobecně ví, že píše prózu „ze života“, autobiografičnosti meze neklade a často se ví, kdo se za postavami ve skutečnosti skrývá.

V souladu s výše naznačeným píše dílo *Smolná kniha*, které vychází v roce 1992 a reedice se dočkalo hned třikrát. O rok později vychází kniha *Jak se dělá chlapec* od Ludvíka Vaculíka, jenž zde popisuje zdlouhavou partnerskou krizi, kterou čeká vyústění v podobě rozchodu partnerů. Tato dvě díla vzbudila ve společnosti velký rozruch, jelikož do té doby nebylo typické, aby dva autoři, životní partneři, popisovali stejné téma, ale z odlišných perspektiv. Byl to v té době v české literatuře velmi ojedinělý jev. Pochopitelně toto vzbudilo zájem i kritické obce, jež díla vzájemně porovnávala a zaměřila se především na kvalitu obou knih.

Na počátku devadesátých let je možné si povšimnout, že autorka, tehdy čtyřicetiletá, odbočuje od svého typického „ženského“ psaní. Mohlo by se zdát, že ve své tvorbě jaks stagnuje. Přitom by čtenář očekával spíše vzestup jejích tvůrčích sil. Procházková se ale pouze ubírá jiným směrem – k publicistice. Měla v plánu zaujmout širší publikum, oslovit jiný typ čtenáře, než u kterého vzbudila zájem v předchozím desetiletí, kde se ve svých prózách zabývala spíše intimní „ženskou“ literaturou. Během devadesátých let vydává opět řadu povídek, které navazují na předchozí, ačkoliv v nich můžeme nalézt několik „slabších“ článků. Částečně mohou také vzbuzovat dojem, že

byly napsané ve spěchu a jsou určené spíše pro časopisecké vydání, než-li pro knižní uveřejnění.

Autorka prožívá v devadesátých letech osobní krizi. V jejím životě došlo k velkým změnám – především na poli partnerském. V roce 1991 se rozchází se svým dlouholetým přítelem Ludvíkem Vaculíkem. „*Důvodem byl jeho dlouhý rozhovor v časopise Vlasta.*“⁵² S myšlenkou rozchodu přišla první právě spisovatelka – důvody byly nejen mravního, ale i společenského rázu. Podrobněji se o tomto zmiňuje v knize *Zvonek a pak chorál*.

Nejen toto prozaičku dovedlo k omezení svých činností. Proto se soustřeďuje na opakovaná vydání a zviditelňování již dříve napsaných knih, jako například *Smolná kniha*, povídky a soubory povídek, které psala již v první polovině desetiletí. Autorce se nepochybně příliš nedaří. Jak na poli literárním, tak osobním. Částečně i z finančních důvodů se rozhodne, na žádosti nakladatelů, vydat do této doby neznámý scénář *Pan ministr*, který byl mimojiné přijat bez jakékoliv neblahé odezvy, i druhé dílo *Šťastné úmrtí Petra Zacha*, které má určité ambice, aby mohlo být ztvárněno jak televizně, tak divadelně. Text o Petru Zachovi byl čtenářskou i kritickou obcí též akceptován.

Charakteristické pro tyto dvě prózy se zdá být to, že se spisovatelka zabývá osobnostmi, kterým život určitým způsobem ublížil, ukřivdil. Jsou to postavy, které jsou rozporuplné a mají své klady i zápory a bojují s nepřízní osudu. A právě tady může čtenář najít určité propojení se životem Procházkové. Sama byla v té době zoufalá a zdrcená a pozornost zaměřuje na osoby, které jsou na tom ještě hůře – Marta Chadimová, kterou bezdůvodně věznili, Jan Masaryk, jehož smrt stále ještě není objasněná, Petr Zach, jenž se dostává do nemilosti, nebo hrdinky próz, které i přes veškeré snahy nemohou najít náležitého partnera a musejí se tak smířit s celoživotním citovým přežíváním a strádáním.

V druhé polovině let devadesátých se autorka, vlivem špatné koncentrace a reakcí na společensko-politickou situaci, věnuje především žánru publicistickému. Časté jsou její návštěvy soudních přelíčení s Martou Chadimovou, spolu s dalšími se pouští do zahájení činnosti spolku Šalamoun, stává se ráznou občanskou aktivistkou, což je

⁵² PEKÁRKOVÁ, Iva. *Zvonek a pak chorál*. Chomutov. Millenium Publishing, 2010, s. 69.

oblast, se kterou se ne všichni její „stoupenci“ (především příznivkyňe a obdivovatelky) byli schopni smířit.

Svoje reakce a názory poté publikuje v řadě záznamů ze soudních síní, jako například ve sbírce fejetonů *Zpráva o spolku Šalamoun o stavu soudnictví v České republice*, ale taktéž ve fejetonistických *Dopisech z Bamberku* či *Jak si stojej nebožtíci*, které by se mnohem lépe vyjímalý v periodických publikacích než-li v knižních. Nejednou pak autorka prezentuje své texty v Lidových novinách a v Právu. Ovšem setkává se také s určitým nepochopením šéfredaktorů a s odporem, často až s nevraživostí některých čtenářů. Řada dřívějších disidentů má k tvorbě Procházkové také určité výhrady a za některé její názory ji tvrdě kritizují a odsuzují. Především ohledně procesu s Martou Chadimovou a uveřejněním některých osobních mínění autorky v tehdejší Rudém právu, které bylo vždy spojováno s komunistickou historií a jež se postupně přetváří v Právo.

Průběh devadesátých let se nese v duchu publicistické činnosti Lenky Procházkové. Je teď na vzestupu a dalo by se říci, že se tato žurnalistická aktivita v podstatě střídá s činností literární. Autorka publikuje v již jmenovaných Lidových novinách, Právu, Zemědělských novinách, Českém deníku, Metropolitanu, Marianne, Sanquis, Ženě a život a mnoha dalších. Věnuje se nejen soudním procesům (Marta Chadimová), ale zapojuje se i do věci ohledně vlastnictví Katedrály sv. Víta na Pražském hradě a dalších kauz.

Devadesátá léta byla doba, kdy ze dne na den padla bariéra, která dělila literaturu do několika světů. Lidé touží číst a jejich zájem je soustředěn především na literaturu exilovou a samizdatovou. Trh je přesycen a čtenář zmaten. Díla se vydávají současně, ačkoliv jednotlivé tituly od sebe dělí desítky let. Dá se proto pochopit, že próza Lenky Procházkové má proměnlivou tendenci. Nedá se s jistotou říci, že díla novější jsou vyspělejší a propracovanější. Spíše naopak. I přes toto kolísání v literární tvorbě devadesátých let lze o autorce říct, že je talentovaná pozorovatelka, obratná vypravěčka a inteligentní a duchaplná žena. Velká část fejetonů, vydaných v tomto období, je excelentních. Fejeton *Děkovačka pro hrobníka* získal v roce 1992 ocenění v soutěži Evropský fejeton.

Zájem budí obzvláště „ženská“ literatura, jež psala autorka především v osmdesátých letech a zčásti právě i v letech devadesátých, kdy jsou oficiálně

vydávána její díla z předchozího desetiletí. V souvislosti a v porovnání s ostatními „ženskými“ prózami autorek, které tvořily v osmdesátých letech oficiální literaturu (Šerberová, Stýblová, Frýbová), je dílo Procházkové více pečlivé a propracované. Snadno odolává i „rivalkám“ z doby samizdatu a exilu (Berková, Boučková, Kriseová, Pekárková), ale i ze současnosti, která je reprezentována například Petrou Soukupovou, Petrou Hůlovou nebo Hanou Andronikovou.

3. Pokus o analýzu vybraných povídkových próz s důrazem na portrét ženské hrdinky

Příznačným znakem pro prózy Lenky Procházkové je hlavní hrdinka, zpravidla vypravěčka s takřka stejnými rysy. Je to žena emancipovaná, která často touží po velké lásce, jež by naplnila její život radostí a potěšením. Často jí je ale překážkou nespolehlivý nebo slabý muž. Jedinou výjimkou je motiv otce, který se v autorčiných dílech často opakuje. V povídkových souborech se spisovatelce povedlo zdárně vylíčit milostné zvraty, jež v sobě skrývají i určitý mravní podtext. Právě v povídkách zužitkovává spisovatelka svůj um vypravěčských zkratek, hbitých dialogů a point.

Mnoho let se autorka orientovala na jediný, převažující model, který prostupuje téměř všemi jejími díly - na psychologickou prózu se zřetelnou ženskou hrdinkou, v jejímž životě dochází ke konfrontaci především s mužským světem, respektive s mužským hrdinou, částečně také se situací v tehdejší společnosti, ale i s pravidly chování a jednání, které doprovázejí hrdinčino dospívání. Mnohdy tyto normy protagonistku ovlivňují. A to jak pozitivně, tak často velmi negativně. Bezprostředně i zprostředkovaně působí na její morální zásady. Její figury, zejména právě ženské, touží po dosažení svobodomyšlnosti, kterou temperamentní autorka efektně přenáší do expresivních situací, doplněných o právě tak výrazný jazykový projev. Tímto způsobem Procházková stylizovala své úvodní povídkové texty, ale i romány na pomezí let sedmdesátých a osmdesátých.

Typický model ženské hlavní hrdinky, která zažívá svízelné osobní životní období v době disentu, znázornila autorka zejména v *Očních kapkách* a následně ve *Smolné knize*. Recipientovi zde ukazuje problematické postavení svobodné matky, kterou režim tehdy považoval za politicky nespolehlivou. Charakteristické pro ženské hrdinky je ale to, že se jim napohled daří separovat prožívání své ženské totožnosti od již nastíněných společenských souvislostí. Dívka ve *Smolné knize* i v *Očních kapkách* se představuje či sebereprezentuje (v ich-formě) až takřka neskutečně kladně a pozitivně. S ohledem na tehdejší okolnosti, ve kterých se dění odehrává, je to skutečně pozoruhodné. Je to sebevědomá žena, která nejen dobře vypadá, ale je i inteligentní a téměř hladce zvládá roli svobodné matky. Tento model atraktivní, nekomplikované,

schopné ženy pravděpodobně není vydedukován z hrdinčina charakteru, protože svobodnou matkou se dívka nepochybně dobrovolně stát nechtěla. Pravděpodobnější se zdá být tvrzení, že tyto kroky byly zvoleny s ohledem na aktuální situaci a aby čtenář v díle spatřil to, jakým způsobem si společnost v sedmdesátých a osmdesátých letech ideálně představovala roli ženy v naší společnosti. Právě typ přizpůsobivé, mladé a krásné ženy – milenky – znázorňoval bezproblémovou a nekomplikovanou vlastnost ženství a přesně toto bylo v tehdejší společnosti velmi ceněno. Koneckonců je ceněno i v dnešní době.

Protagonistky Procházkové reprezentují právě tento druh žen, které se s tímto stereotypem identifikovaly. Nutno podotknout, že často naprosto bezděčně. Konečně ani fakt, že hrdinka působila v mnoha protitotalitních organizacích, ji neochránil před tímto společenským „fenomémem“. Je nutné ale vzít na vědomí druhou možnou stránku interpretace. Intimní a veřejný život těchto ženských postav by měl být posuzován odděleně, neboť často banální informace ze soukromého života hrdinky by v této koncepci interpretace znamenaly nutný záchytný bod pro další existenci. Ať už jsou hrdinky vnímány a popisovány tak či onak, jejich charaktery nepochází z vnitřního zážitku, autentičnosti nebo ze zkušeností, ale jsou vyvozeny z vnějších pramenů, ze záložních znaků. Proto se například postava Pavly ani v jednom románu dále nevyvíjí a během bezmála dvaceti let přemýšlí stále nad stejnými problémy stejným způsobem – marně se snaží si k sobě připoutat a udržet svého partnera a otce svých dětí.

3.1 Přijed' ochutnat – 70. – 80. léta

Jedenáct povídek obsahuje dílo Lenky Procházkové *Přijed' ochutnat: Přijed' ochutnat, Oči černé..., Kůň, Takové francouzské odpoledne, Sladký víkend, K.O., Změna počasí, Dvě věty z dialogu, Její den, Konec životopisu, Přijed' ochutnat*. Je to povídkový soubor, který autorka psala v letech 1979 až 1981 a knižně vyšel poprvé v roce 1981 v edici Petlice a později v exilu v nakladatelství Index v Kolíně nad Rýnem v roce 1982. Nově je tento soubor vydán nakladatelstvím Eroika v roce 2007 pod názvem *Slepice v klubu*. Povídka *Oči černé...* byla v této reedici vynechána a přidána

byla nová povídka *Slepice v klubu*, která byla původně součástí jiného uskupení povídek (*Tři povídky*).

Drtivá většina povídek, tj. devět, je psána er-formou, vypravěč je objektivní a snaží se od svých postav distancovat. Objektivního vypravěče může čtenář najít v povídkách *Dvě věty z dialogu* a *Konec životopisu*, které jsou psané ich-formou a vypravěč je totožný s některou z hrdinek. Perspektivou mladé, dospělé ženy (vždy mladší třiceti let) jsou nahlíženy všechny povídky z tohoto souboru.

Všechny příběhy můžeme vylíčit jako určité okamžiky, které zachycují v životě těchto žen dramatické momenty, do kterých nepochybně patří mužský protějšek. V každé povídce je charakterizován jinak – jednak jako nejistý partner, který emigruje, jednak jako bezzásadový muž, který si s dívkou jen pohrává a užívá si s ní a nakonec ji beze slova omluvy nebo vysvětlení opustí atd. Dívčin charakter je oproti tomu ve všech povídkách téměř identický, třebaže má čas od času jiné jméno nebo jinou životní zkušenost nebo věk. Prodírá se životem a potkává právě tyto nestálé typy mužů, kteří se jí vmísí do života a zamotají jí hlavu. Jsou to protějšky, které jí většinou nestačí, což dívka nepozná hned. Zamilovanost ji oslepí. Poté zamilování ale vystřídá pocit odcizení. Protagonistka je ale silná žena, kterou tato střídání pocitů nezlomí a bojuje dál. Je mladá a žádostivá a vždy se odrazí ode dna. Svoji povahou poráží slabé mužské hrdiny, kteří si to často ani neuvědomují a žijí dál v blažené nevědomosti.

Lenka Procházková je autorkou, která vypráví příběh. Neproniká příliš hluboko do nitra svých postav a nechává na čtenáři, zda se s nimi ztotožní, zda s nimi bude sympatizovat či nikoliv. Proto mnoho kritiků často vytýká Procházkové nedostatek psychologie a povrchnost. Autorka ale u svého postupu zůstává od začátku své tvorby. Je na recipientovi, zda porozumí jednání a chování protagonistů, zda to bude brát s nadhledem, anebo je za to odsoudí.

V souvislosti s výše napsaným nelze přehlédnout fakt, že oproti hrdinkám próz předchozích je zde zřetelná proměna. Ačkoliv jsou některé protagonistky stále ještě naivní a věří na lásku na celý život a že teď už určitě najdou toho pravého, stále častěji narážíme na hrdinky, kterých se zklamání dotklo, na dívky, které jsou zkušenější, „zběhlejší“ a otrlé (takové najdeme například v povídkách *Kůň* nebo *Takové francouzské odpoledne*). Čtenář se setká ale i s ženami, které si tvoří určité pevné zásady ohledně partnerské nevěry (*Konec životopisu*, *Její den*).

Charakteristickým znakem všech povídek je proto ztráta důvěry nebo nevěra, která je zde popisována různými způsoby a na kterou můžeme nahlížet z různých úhlů. Sama autorka nevěru líčí v knize *Zvonek a pak chorál* takto: „Vždycky mě fascinovala lidská statečnost. A taky věrnost, ať už ideálu nebo konkrétnímu blízkému člověku. Samozřejmě píšu i o nevěře. Pro mě nevěra souvisí se ztrátou víry v někoho nebo v něco. Člověk, kterému se tohle přihodí, vlastně vystupuje ze smlouvy, která tu víru předpokládala. Vystoupit ze smlouvy není prohra, je to přiznání reality. Ale i to předpokládá statečnost.“⁵³

Úvodní povídky nevypráví o nevěře klasické koncepce. Jde zde především o zradu důvěry a ztráty víry v člověka. První povídka, *Přijed' ochutnat*, vypráví o dívce, kterou, ačkoliv je těhotná, nečekaně opouští přítel. V povídce *Oči černé...* si dívka Nika pohrává s myšlenkou nevěry a setkává se s pohledným Maďarem – ačkoliv je rozvedená, stále ještě ji k bývalému muži něco poutá. Povídka *Kůň* vypráví o zamilované dívce, která podlehne mladému muži, který ji však už nekontaktuje. V další povídce *K.O.* nejde o nevěru. Dívka muže opouští ze svého vlastního přesvědčení, jelikož již není schopná dále snášet jeho chování. I v tomto případě ale ztrácí víru v něj.

V následujících povídkách již jde o obvyklý „typ“ nevěry a také o partnerskou zradu. Povídka *Takové francouzské odpoledne* vypráví příběh o Vítovi a Pize, kteří si užívají v době, kdy na něj čeká jeho manželka s dětmi. V povídce *Sladký víkend* dívka prožívá osamělý víkend s čokoládou, za kterou se skrývá nevěra (i když jen na jednu noc). *Změna počasí* zase líčí vztah medika a dívky, kterou opouští kvůli starší, méně atraktivní ženě. Povídka *Dvě věty z dialogu* vypráví o pomyslné nevěře a partnerovo žárlivosti. *Její den* odráží vztah ženy s ženatým mužem. Ačkoliv hrdinka ví, že tento poměr nemá budoucnost, nehodlá ho opustit. Povídka *Konec životopisu* reflektuje nevěru dvojitým způsobem. Nejdříve se jedná o vztah svobodné ženy a ženatého muže, jejich následné odloučení a opětovné setkání po sedmi letech, kdy je žena vdaná a muž rozvedený. Poslední povídka, *Přijed' ochutnat*, pokračuje v první povídce ze souboru. Dívka čeká miminko se starším ženatým mužem a v té chvíli se jí ozývá její bývalý milenec a touží dívku vidět.

⁵³ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Zvonek a pak chorál*. Chomutov. Millenium Publishing, 2010, s. 12.

Procházková čerpá náměty ze svého vlastního života, svých zkušeností a prožitků. „*Ne, všechno, o čem jsem tehdy psala, se mi skutečně stalo. Ale přesto jsem to prožila...*“⁵⁴ Je toho názoru, že autor by měl svému hrdinovi rozumět, měl by ho chápat, i když s ním třeba v některých situacích nesouhlasí. Čtenáři se může zdát, že se ve všech povídkách setkává s touž hrdinkou, ačkoliv místo, čas i partner se odlišují. Občas může mít recipient i pocit, že autorka mnohdy připisuje svým hrdinkám způsoby chování, které jsou typické pro ni samotnou. Je tedy nepochybné, že rozeznat spisovatelčiny hrdinky z let sedmdesátých a osmdesátých a porozumět jim znamená pochopit a poznat, alespoň částečně, i samotnou Lenku Procházkovou té doby.

Povídkový soubor je ohraničen dvěma povídkami se stejným názvem – *Přijed' ochutnat*. Ústředním motivem obou je nemanželské mateřství, avšak v povídce první je nechtěné, v povídce druhé je naopak očekávané. V obou případech se zde objevuje muž, který hrdinku zradí a opouští právě v momentě, kdy se cítí nejzranitelnější. Stejně tak, jako v reálném životě Lenky Procházkové. První povídka líčí hrdinku jako ženu tápající, nerozhodnou a nezkušenou. Poslední povídka nám prezentuje ženu zkušenou, „protřelou“ životem, avšak stále „hravou“ – je opět zamilovaná a čeká miminko. Ví, co od života očekává, a jde si za svými sny. Hlavní protagonistky mají stále stejné rysy – jsou přirozené, náruživé, temperamentní a sebevědomé. Autorka v povídkách líčí příběh o zradě, která prostupuje i další díla Procházkové a je k vidění i v knihách Ludvíka Vaculíka (*Jak se dělá chlapec, Loučení k panně*). Přitom sám autor nijak nezastírá, že předlohou byla právě sama autorka.

První z výše jmenovaných povídek je psána er-formou, děj je chronologický a odehrává se během jednoho podvečera. Seznamujeme se s dívkou, která se snaží za pomoci červeného vína, horké vody a své sestry vyvolat potrat. Po celý večer se o ni sestra stará, utěšuje ji a zároveň ji ujišťuje v tom, že dělá dobrou věc. Poté kritizuje i nespolehlivého milence, který bez jakéhokoliv náznaku emigroval. V povídce se objevují i útržky z dialogů mezi dívkou a jejím milencem, například na téma nevěra: „*Jestli mi někdy zahneš, tak si na něho počkám, zapíchnu ho a sním. Rozřezal bych ho na kousky a snědl.*“⁵⁵ Dívka odpovídá: „*Já ti nezahnu. Po tobě už nebude nikdo.*“⁵⁶ V dalším takovém dialogu na téma emigrace si milenec velmi odporuje: „*Jsou to*

⁵⁴ Z doslovu L. Procházkové k reedici povídek pod názvem *Slepice v klubu*. Eroika. Praha 2007, s. 135.

⁵⁵ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Slepice v klubu*. Eroika. Praha 2007, s. 9.

⁵⁶ Tamtéž.

všechno srabi. Já bych nikdy nezdrhnul, nikdy. To, co chci dělat, musím dělat tady. Rozumíš mi?“⁵⁷ Dívka vzpomíná na tyto jeho výroky, což ji ještě více ubíjí, a nechápe, proč utekl. Opustil ji zcela nečekaně, ale vědomí, že po něm zbydou jen vzpomínky, hrdinku uklidňuje. Potrat byl úspěšný a po týdnu nachází v poště od muže vzkaz: „*Pivo je tady docela dobrý. Prijed' ochutnat. Miluju Tě.*“⁵⁸

Následující povídka, *Oči černé...*, vypráví příběh o dívce jménem Nika a o jejím bývalém manželovi. Děj je vypravovaný v er-formě a z pohledu ženy. Příběh se odehrává během dvou dnů, kdy Michal, bývalý manžel, kterého Nika již nemiluje, ji pozve na výstavu fotografií, která se koná v Budapešti. Zde ji náhoda svede dohromady s okouzlejícím mužem, pravděpodobně Maďarem, kterého se odhodlá pozvat na výstavu. Ačkoliv se to z počátku nezdá, Nika je velmi nešťastná žena. Byť se Michal sebevíc snaží se s Nikou usmířit, ona je vůči všem jeho snahám imunní. Na vernisáži se snaží bývalého manžela utěšit, jelikož si uvědomí, že Michal závidí úspěch, který má výstava jeho kolegy. Poté odchází a Maďar naopak přichází. Nice dochází skutečnost, že bude pravděpodobně mladší než ona: „*Nejmíň o tři roky, spíš o pět.*“⁵⁹ Nika cítí, že nic víc nedokáže, políbí ho a hystericky opouští místnost. Konec povídky se odehrává v pokoji na hotelu, kde jsou bývalí manželé ubytovaní. Nika, na rozdíl od Michala, žádné milostné hrátky neplánuje. Naopak. Lituje se a chová se podrážděně, zle a protivně. Chce vyvolat hádku a hystericky křičí. Michala od sebe odhání a pak zase přitahuje. Nakonec si uvědomuje, že nikoho jiného vlastně nemá.

Hrdinka se odlišuje od ostatních ženských protagonistek, které se v povídkách objevují. Jejich typickou vlastností je bojovnost. Nika je bázlivá, pesimistická, životem znechucená a není schopná ani ochotná cokoliv iniciovat. Až na výjimku ve scéně se seznámením s cizím mužem. Poté ale opět upadá do lítosti, letargie, nechává se konejšit bývalým mužem, jímž opovrhne. Ten nechápe, co se děje, ale utěšuje ji a ona - lapená ve své vlastní síti – je vděčná, že ho má v ten daný moment u sebe. Je to mladá žena, jejíž věk se ale nezrcadlí ve stylu jejího jednání. Sama se cítí staře. Za tímto jejím tvrzením může vnímavý čtenář tušit něco jiného. Například to, že toho hrdinka za svůj život prožila velmi málo, že zažila málo pozdvižení a získala málo podnětů. Je to žena, která není spokojená se svým životem, ke kterému by se hodil přívlastek pesimistický.

⁵⁷ Tamtéž, s. 12.

⁵⁸ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Slepice v klubu. Eroika*. Praha 2007, s. 14.

⁵⁹ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Prijed' ochutnat. Československý spisovatel* Praha, 1991, s. 20.

Není schopna se radovat z maličkostí, neustále se lituje, je ustrašená a není schopna akceptovat neočekávané události. Vyzařuje z ní určitá uzavřenost. Bývalého manžela kritizuje, ale zároveň se od něj nedokáže odpoutat. Ačkoliv ji v životě nic neomezuje a nepoutá (pravděpodobně je i bezdětná), nedokáže se vymanit z každodenního stereotypu a začít svůj život žít jinak. Dokáže ho žít pouze ve svých představách a myšlenkách, nikoliv reálně. Pro toto jí totiž chybí to jediné – odvaha.

Er-formou je psaná i další povídka *Kuň*. Název je odvozen z obrazu závodního koně, který visí v pokoji mladé dívky, jež je též hrdinkou tohoto vyprávění. Děj začíná v okamžiku, kdy se dívka probouzí po promilované noci s chlapcem, který nebyl cizí: „*Tři roky se na něj dívala se stejným nadšením jako na obraz závodního koně. Teprve včera pronikla k detailům.*“⁶⁰ Mladík ji seznamuje se svojí matkou, všichni společně posnávají, doprovodí dívku na tramvaj, slíbí, že jí zavolá a odjíždí na hory. Nezavolal. A zamilované a poblázněné dívce dochází, že si vybrala nevhodného „adepta“.

Proto se rozhodla pro odvetu. Sepsala a poslala mu dopis, kde ho žádá o vyplacení částky „*za noc z 12. na 13. ledna tohoto roku. Podle své poznámky mohu zpětně upozornit, že se jedná o 300 Kč (3 x 100 = 300).*“⁶¹ Doufala, že chlapec její gesto pochopí a společně se tomu zasmějí. Po třech dnech jí poštou přišel dopis, ve kterém jí poslal šest set korun: „*Dovolil jsem si upravit honorář podle svého vlastního uvážení. Ještě jednou třikrát děkuji.*“⁶² Dívka se opije, kupuje stojánek na květiny, který si posléze odnáší sousedka.

Tato povídka je další variantou hrdinčina bloudění, bezradnosti a pátrání. Protagonistkou je mladá žena, přímočará, dobrácká, laskavá, vášnivá a milující, která v každém vztahu nechává něco ze sebe a vstupuje do něj s očekáváním a otevřeností. Po této události má sice „zlomené srdce“, ale nezvdává se, bojuje dál, odráží se a s novými silami se pouští do další etapy svého života.

Takové francouzské odpoledne je krátkou povídkou, opět vyprávěnou v er-formě, která nám nastiňuje příběh čtveřice kamarádů – Vítka, Adámka, Jirky a Pihy. Později zjišťujeme, že Vít, ačkoliv ženatý a otec dvou dětí, a Piha jsou partneři. Konec této povídky nechává autorka otevřený. Pize je sympatický Jirka. Vzhledem k tomu, že

⁶⁰ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Slepice v klubu. Eroika*. Praha 2007, s. 15.

⁶¹ Tamtéž, s. 21.

⁶² Tamtéž, s. 22.

dívka vidí bezvýchodnost vztahu s Vítkem, který se nikdy nerozvede, odhodlá se z něho vymanit. Napiše Jirkovi vzkaz a ten jí hned druhý den ráno zavolá.

Krátké pětistránkové vyprávění nazvané *Sladký víkend* se odlišuje od svazku z toho důvodu, že je snahou o „vniknutí“ do nitra hlavní hrdinky a o nahlédnutí do její duše, do její psychiky. Už z prvních vět je patrné, že název povídky je tak trochu ironií a se „sladkým“ nemá rozhodně nic společného: „*Připadala si zpocená a špinavá, vzduch v pokoji byl dusivě šedý od osamělých nočních cigaret.*“⁶³ Avšak cosi sladkého má v povídce zásadní roli. Je to tabulka mléčné čokolády, jež má být již předem sjednaným symbolem partnerovy nevěry, což zjišťujeme až na samém konci krátké prózy. Mladá dívka je rozrušená, otřesená a ani partnerovy výmluvy nejsou důvodem ke klidu: „*Byla to jenom kurva, slyšíš? Vůbec o nic nešlo!*“⁶⁴

Poté, co má hrdinka strávit víkend se svým milým a nalezne místo něj tabulku čokolády, se rozhodne pro sebedestruktivní maraton. Začne pít alkohol, každou hodinu sní jeden čtvereček čokolády, kouří cigarety jednu za druhou a oddaluje spánek. Rozhodla se trpět až do rána. V sedm ráno dojídá poslední kousek čokolády a odchází z vypůjčeného bytu. Ačkoliv ji muž utvrzuje v tom, že ji nikdy nepodvede, svou tezi nesplní a dívku zradí. Ona má však svoje zásady a neustoupí. Vztah pro ni skončil.

K.O. je další krátká povídka ze souboru *Přijed' ochutnat*. Jedná se zde o příběh, mladé ženy, která se chce rozejít s nevyhovujícím partnerem. Je rozhodnutá mu to říct jednoho dne večer, ale vhodná chvíle stále ne a ne přijít. Hrdinku neustále přepadá soucit a zároveň vina, je podrážděna vlastní nemohoucností i mužovou horlivou snahou, kterou není s to uznat. Muž je zde líčen jako bezzásadová, snaživá a nemotorná „bačkora“ a jako „obtloustlý přestárlý skaut“, jehož činy mohou působit nevhodně, ale i jako projev zájmu a galantnosti vůči partnerce. Ona je ale ohledně projevování jakýchkoliv citů již imunní. Jejich dny probíhají stereotypně. Po celý večer dívka přemítá nad společně strávenými chvílemi a je rozhodnutá vztah ukončit. Přitom ji mrzí, že to neskončila již dříve. Druhý den ráno na chodníku se k činu odhodlá, vrací muži klíče od bytu a spěchá na tramvaj. Autorka v doslovu tvrdí, že tento příběh zaujal

⁶³ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Slepice v klubu*. Eroika. Praha 2007, s. 33.

⁶⁴ Tamtéž, s. 37.

hlavně ženy: „[Povídka K.O.] mužům vesměs připadala nechutná, zatímco ženy se cítily povzbuzeny a pobaveny.“⁶⁵

Téma podobné je líčeno v povídce následující – *Změna počasí*. Děj je vyprávěn er-formou a odehrává se během jednoho letního dne, kdy za mladou dívkou přijíždí její milenec a chce se s ní po několikaměsíčním vztahu rozejít. Důvodem tentokrát nebyl stereotypní život, ale partnerova nevěra. Dívka cítí, že jí muž chce sdělit něco závažného, a všemožně se snaží to oddálit. Mladík ale sbírá odvalu a na terase restaurace se přiznává, že jeho nová milenkou „je starší o pět let. Je rozvedená, má malýho syna a nosí brejle.“⁶⁶ Dívka cítí zradu a vztek. Přesto si objedná zmrzlinový pohár, usmívá se na číšníka, a když odchází, prudce se mění počasí – teplo střídá ochlazení a slunce déšť.

Přeměna počasí v jistém smyslu reflektuje citové ochlazení již neexistujícího páru. Mladá žena to ale bere s nadhledem. Dobře ví, že k takovým situacím v životě dochází, a je si dobře vědoma toho, že zklamání z partnerovy nevěry není konec světa. Je to jednadvacetiletá mladá krásná žena, kterou v redakci, kde pracuje, přezdívali „kočička“. Umí si užívat každý okamžik, který jí život nabízí, je sebevědomá, optimistická a dokáže se radovat z maličkostí. Díky své atraktivitě má úspěch nejen u mužů, ale obecně u lidí, jelikož se k ní chovají mile. Mužský zájem, ačkoliv si ho je vědoma, nijak nevyužívá. Snadno odmítá všechny návrhy k seznámení. Má totiž přítele – zrádce. Dívka ale díky svému optimismu a životní radosti tuto skutečnost „házi za hlavu“ a jde dál.

Odvážná a hodně diskutovaná povídka, která nese název *Dvě věty z dialogu*, líčí v ich-formě opět příběh partnerského vztahu a pomyslné nevěry a je vyprávěna velmi otevřeně. Děj je rozdělen na dvě části. V té první jde o citové ochladnutí a odcizení obou partnerů, kdy muž podezřívá ženu z nevěry. Druhá část popisuje naopak sblížení a psychickou i fyzickou harmonii dvojice. Vypravěčkou je žena, která se vrací z Plzně a doma ji netrpělivě čeká její přítel, který ji podezřívá, že mu byla nevěrná s jejím bývalým milencem. Dívka to popírá, ale on ji neposlouchá. Odehrává se zde násilná sexuální scéna, která by se dala přirovnat k pomstě žárlivého muže. Tento akt ale vychází spíše z jakési animální přitažlivosti partnerů, muž chce ženu ovládnout

⁶⁵ Z doslovu L. Procházkové k reedici povídek pod názvem *Slepice v klubu*. Eroika. Praha 2007, s. 134.

⁶⁶ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Slepice v klubu*. Eroika. Praha 2007, s. 79.

a „zkrotit“. Neublíží ale jen dívce (tělesně i duševně), ale i sám době. V tomto okamžiku není schopen vyjádřit své city jinak, než pomocí vzteku a bezmoci. Bojí se, že by dívku ztratil. Jejich vztah je ale silný a pevný a sex v něm má důležitý význam, a proto ihned po mučivém a bolestivém aktu mu partnerka odpouští: „*Lže? Nebo se jen špatně vyjadřuje? Nemusel. Chtěl. Ale odpouštím. Každý jsme nějaký.*“⁶⁷ Dvojice poté odchází do kavárny, kde dívka cítí vzrušení a oba hledají místo, kam by se mohli „ukrýt“. Vchází do téměř prázdného kina a nespoutaně a vášnivě se pomilují.

V závěru povídky se pak hrdinka srovnává s gejšou. Tento výraz často ve svých knihách používá jak Lenka Procházková, tak i Ludvík Vaculík. Dívka je svému muži gejšou, je odhodlaná splnit jeho příkazy a všechna jeho přání. Dělá to ze svého vlastního rozhodnutí, ačkoliv jsou rozkazy v určité situaci často velice direktivní. Autorka pak v doslovu uvádí, že „*když pak ta povídka vyšla, tak se líbila i mladším mužům. Odezva žen byla vesměs dost záporná, ale to autorku nezdrtilo, byla to zkrátka povídka určená spíš mužům.*“⁶⁸

Povídka *Její den* líčí jednoduchý příběh dívky (Konvalinky), která je zamilovaná do strašného ženatého muže a vídají se vždy jednou měsíčně. Tomuto setkání podřizuje úplně vše. Její sestra o vztahu ví a rozhodně v tom Konvalinku nepodporuje. Když má muž večer dorazit, čeká na něj dívka několik hodin. On přijíždí až před půlnocí. Neomlouvá se. Ona mu nic nevyčítá. Z této situace je patrné, že hrdinka je značně submisivní. Je to ona, kdo se bojí, aby jejich vztah nebyl prozrazen. Tím by to celé totiž skončilo. Tento vztah jí stojí značné úsilí. Ona je milující, vášnivá a všehoschopná. On laxní, přímý a často i egoistický. Když jí milenec oznámí, že se může zdržet jen do zítřejších tří hodin, zmocní se ženy smutek. Poté si ale uvědomí, že chvílky s ním strávené si musí užívat do poslední vteřiny a že ho má buď na několik hodin nebo vůbec. Toto dilema je ochotná vždy podstoupit. Ví, že od něj nemůže nic čekat.

Předposlední a taktéž nejdelší povídka nese název *Konec životopisu*. Psaná je v ich-formě a je nahlížena optikou ženy. Hrdince je téměř třicet let, je vdaná a má dceru. Pracuje v divadle jako uklízečka a zde se také setkává s bývalým milencem, se kterým již sedm let nemluví. Kdysi spolu měli milostný poměr, ale muž se jí nezmínil, že je ženatý. Ona to brala jako zradu a cítila se zneužitá a podvedená. Potkávali se ve škole,

⁶⁷ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Slepice v klubu*. Eroika. Praha 2007, s. 86.

⁶⁸ Z doslovu L. Procházkové k reedici povídek pod názvem *Slepice v klubu*. Eroika. Praha 2007, s. 134.

ale dívku za čas vyhodili a on ji přišel popřát k promócím. Ona tam ale byla s někým jiným. Muž se rozhodl na sedm let vzdálit.

Hrdinka i po letech dumá nad tím, zda je možné stále něco cítit k člověku i po takové době: „*Zase na něj budu myslet až do večera. Nebo taky až do rána. Když se potkáme, těžko se mi pak usíná.*“⁶⁹ Má potřebu „*cokoliv mu říkat. Ale ještě nikdy jsem to neudělala a asi to nikdy neudělám.*“⁷⁰ Po nějaké době se ale opět sbližují a odchází spolu do jeho bytu. Žena ale nechce být jeho milenkou. On na ní míří zbraní a stále jí tvrdí, že ji miluje. Ta mu odvětlí, že se rozvést nehodlá. Muž ženu dokonce fyzicky napadá. Ona je chladná. Pravděpodobně je na toto jeho chování zvyklá. „*Nerozvedu se. Mám tě ráda. Zastřel mě.*“⁷¹ Muž poté stiskne spoušť. „*Jsem ve vteřině mrtvá. Vyřešil to.*“⁷² Takto povídka končí a je na čtenáři, aby rozhodl, jestli umřela žena, nebo mužovy naděje v obnovení jejich společného vztahu.

Stejnomený název jako povídka první má i povídka poslední, tedy *Přijed' ochutnat*. Hrdinka, totožná s hrdinkou první povídky, si ale tentokrát těhotenství užívá. Vypravěč je v er-formě a v příběhu popisuje všední starosti i radosti a akty běžného dne. V povídce se dozvídáme nejen o situacích, které doprovází ženino těhotenství, ale i o jejím psaní. Sleduje často vzdělávací pořady v televizi, hodně čte a připravuje se na porod. O psaní o svých moravských kořenech se zde též zmiňuje: „*Blues pomalu přešlapoval bytem, za oknem pořád ještě pánilo slunce, vymačkané pomeranče jižně voněly a snažily se jí vnutit i do rozepsané povídky, ale zabránila tomu, protože ten příběh, o kterém psala, se mohl odehrát pouze v moravské vesnici na podzim a místo pomerančů se v něm vyskytovaly švestky.*“⁷³

Ačkoliv je dívka sama, zvykla si na to. Její nynější milenec, opět ženatý a opět žijící jinde, jí často posílá pomeranče jako důkaz, že na ni myslí. I přesto se hrdinka cítí silná, v dobrém rozpoložení a těší se na svoji novou životní roli. Jednou v noci ji ale zavolá, tentokrát ze Ženevy, její bývalý přítel, který se objevuje v povídce první. Dlouho si povídají, ale jemu nedochází, že žena už má zcela jiný život, ve kterém je spokojená a nechce ho měnit kvůli němu. On ji přemlouvá, aby za ním odjela. Ona mu již nevěří. Pro ni vztah skončil. Nic k němu necítí.

⁶⁹ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Slepice v klubu. Eroika*. Praha 2007, s. 102.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž, s. 115.

3.2 Shrnutí

Lenka Procházková je autorkou, která vypráví příběh. Neproniká příliš hluboko do nitra svých postav a nechává na čtenáři, zda se s nimi ztotožní, zda s nimi bude sympatizovat či nikoliv. Proto mnoho kritiků často vytýká Procházkové nedostatky psychologie a povrchnost. Autorka ale u svého postupu zůstává od začátku své tvorby. Je na recipientovi, zda porozumí jednání a chování protagonistů, zda to bude brát s nadhledem, anebo je za to odsoudí.

V souvislosti s výše napsaným nelze přehlédnout fakt, že oproti hrdinkám próz předchozích je zde zřetelná proměna. Ačkoliv jsou některé protagonistky stále ještě naivní a věří na lásku na celý život a že teď už určitě najdou toho pravého, stále častěji narážíme na hrdinky, kterých se zklamání dotklo, na dívky, které jsou zkušenější, „zběhlejší“ a otrlé (takové najdeme například v povídkách *Kůň* nebo *Takové francouzské odpoledne*). Čtenář se setká ale i s ženami, které si tvoří určité pevné zásady ohledně partnerské nevěry (*Konec životopisu*, *Její den*).

Všechny příběhy můžeme vylíčit jako určité okamžiky, které zachycují v životě těchto žen dramatické momenty, do kterých nepochybně patří mužský protějšek. V každé povídce je charakterizován jinak – jednak jako nejistý partner, který emigruje, jednak jako bezzásadový muž, který si s dívkou jen pohrává a užívá si s ní a nakonec ji beze slova omluvy nebo vysvětlení opustí atd. Dívčin charakter je oproti tomu ve všech povídkách téměř identický, třebaže má čas od času jiné jméno nebo jinou životní zkušenost nebo věk. Prodírá se životem a potkává právě tyto nestálé typy mužů, kteří se jí vmísí do života a zamotají jí hlavu. Jsou to protějšky, které jí většinou nestačí, což dívka nepozná hned. Zamilovanost ji oslepí. Poté zamilování ale vystřídá pocit odcizení. Protagonistka je ale silná žena, kterou tato střídání pocitů nezlomí a bojuje dál. Je mladá a žádostivá a vždy se odrazí ode dna. Svoji povahou poráží slabé mužské hrdiny, kteří si to často ani neuvědomují a žijí dál v blažené nevědomosti.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž, s. 122.

Úvodní povídky nevypráví o nevěře klasické koncepce. Jde zde především o zradu důvěry a ztráty víry v člověka. První povídka, *Přijed' ochutnat*, vypráví o dívce, kterou, ačkoliv je těhotná, nečekaně opouští přítel. V povídce *Oči černé...* si dívka Nika pohrává s myšlenkou nevěry a setkává se s pohledným Maďarem – ačkoliv je rozvedená, stále ještě ji k bývalému muži něco poutá. Povídka *Kůň* vypráví o zamilované dívce, která podlehne mladému muži, který ji však už nekontaktuje. V následující povídce *K.O.* nejde o nevěru. Dívka muže opouští ze svého vlastního přesvědčení, jelikož již není schopná dále snášet jeho chování. I v tomto případě ale ztrácí víru v něj.

V následujících povídkách již jde o obvyklý „typ“ nevěry a také o partnerskou zradu. Povídka *Takové francouzské odpoledne* vypráví příběh o Vítovi a Pize, kteří si užívají v době, kdy na něj čeká jeho manželka s dětmi. V povídce *Sladký víkend* dívka prožívá osamělý víkend s čokoládou, za kterou se skrývá nevěra (i když jen na jednu noc). *Změna počasí* zase líčí vztah medika a dívky, kterou opouští kvůli starší, méně atraktivní ženě. Povídka *Dvě věty z dialogu* vypráví o pomyslné nevěře a partnerovo žárlivosti. *Její den* odráží vztah ženy s ženatým mužem. Ačkoliv hrdinka ví, že tento poměr nemá budoucnost, nehodlá ho opustit. Povídka *Konec životopisu* reflektuje nevěru dvojnásobem. Nejdříve se jedná o vztah svobodné ženy a ženatého muže, jejich následné odloučení a opětovné setkání po sedmi letech, kdy je žena vdaná a muž rozvedený. Poslední povídka, *Přijed' ochutnat*, pokračuje v první povídce ze souboru. Dívka čeká miminko se starším ženatým mužem a v té chvíli se jí ozývá její bývalý mileneček a touží dívku vidět.

Charakteristickým znakem všech povídek je proto ztráta důvěry nebo nevěra, která je zde popisována různými způsoby a na kterou můžeme nahlížet z různých úhlů. Sama autorka nevěru líčí v knize *Zvonek a pak chorál* takto: „*Vždycky mě fascinovala lidská statečnost. A taky věrnost, ať už ideálu nebo konkrétnímu blízkému člověku. Samozřejmě píšu i o nevěře. Pro mě nevěra souvisí se ztrátou víry v někoho nebo v něco. Člověk, kterému se tohle přihodí, vlastně vystupuje ze smlouvy, která tu víru předpokládala. Vystoupit ze smlouvy není prohra, je to přiznání reality. Ale i to předpokládá statečnost.*“⁷⁴

⁷⁴ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Zvonek a pak chorál*. Chomutov. Millenium Publishing, 2010, s. 12.

Procházková čerpá náměty ze svého vlastního života, svých zkušeností a prožitků. „*Ne, všechno, o čem jsem tehdy psala, se mi skutečně stalo. Ale přesto jsem to prožila...*“⁷⁵ Je toho názoru, že autor by měl svému hrdinovi rozumět, měl by ho chápat, i když s ním třeba v některých situacích nesouhlasí. Čtenáři se může zdát, že se ve všech povídkách setkává s touž hrdinkou, ačkoliv místo, čas i partner se odlišují. Občas může mít recipient i pocit, že autorka mnohdy připisuje svým hrdinkám způsoby chování, které jsou typické pro ni samotnou. Je tedy nepochybné, že rozeznat spisovatelčiny hrdinky z let sedmdesátých a osmdesátých a porozumět jim znamená pochopit a poznat, alespoň částečně, i samotnou Lenku Procházkovou té doby.

Lenka Procházková popisuje své povídky většinou z perspektivy mladé ženy, koncentrované především na prožívání svých slastí i strastí, ale i své úlohy ve společnosti. Povídky z osmdesátých let, nepolitického obsahu, se zdají být naprosto v pořádku. Není důvod, aby nebyly oficiálně vydávané. Jediný, který možná čtenáře napadne, je příjmení autorky. Pokud se ale nad obsahy jednotlivých povídek zamyslíme více, napadne nás další důvod. A tím je hlavní hrdinka, která vybočuje dobově vyžadovanému popisu ženy jako zapálené budovatelky a svazačky, aktivní mučednice pro dobro celé společnosti.

Hrdinky jsou velmi často ženy, které žijí ve svém vlastním světě, starají se jen o sebe nebo o své nejbližší. Většinou jsou to milenky nebo manželky a věkově mladší či střední generace. Jsou to samotářky, které žijí život ze dne na den, užívají si každý moment, a pokud mají děti, bývají téměř pokaždé nemanželské, což sebejisté protagonistky nevnímají jako ostudu nebo porážku. Jsou na to hrdé. Toto pojetí je typické už pro prvotiny Procházkové a objevuje se právě do určité míry i v prózách let osmdesátých.

O politice není ve sbírce téměř žádná zmínka. Nenajdeme zde ani poznámky k aktuální společenské situaci, ve které se hrdinky nacházejí. O politice nepřemýšlí. V popředí stojí především mezilidské vztahy a díky nim je možné nahlédnout nepatrně do dobové situace.

⁷⁵ Z doslovu L. Procházkové k reedici povídek pod názvem *Slepice v klubu*. Eroika. Praha 2007, s. 135.

Autorka se zabývá ve svých povídkách především tím, jaká je role ženy ve společnosti. Toho času vzbudila zájem feministek. Její hrdinky jsou svobodné, statečné, odvážné, ryzí ženy plné energie, které bojují za své sny. Změna nastává při vstupu muže na scénu. Muže, který pro ně může být tím pravým. Dívka se sice zvnějšku nemění, vnitřní změny ale pociťuje. Stává se submisivní a oddanou ženou, která by pro lásku udělala cokoli. Tento typ žen není ve feministických kruzích žádaný. Ovšem mnoho kritiků definuje soubor *Přijed' ochutnat* jako jednu z nejlepších sbírek milostných próz poválečného období.

3.3 Zvrhlé dny – 90. léta

Devadesátičtyřstránková útlá sbírka povídek jich obsahuje dohromady sedm a jsou opět, jako v případě souboru *Přijed' ochutnat*, s různým rozsahem a různou datací vzniku řazeny chronologicky: *O babě hladové* (1987), *Orchidea* (1989), *Nové dobré časy* (1989), *Lampička* (1991), *Bílé dny* (1992), *Studna* (1994), *Zvrhlé dny* (1995).

První povídka, *O babě hladové*, vypráví v er-formě příběh o dvou mladých ženách, které se rozhodly odejít ze světa. Na jejich „odchod“ dohlíží personifikovaná Smrt, která po nich vždy chce, aby sepsaly dopis na rozloučenou. Druhá žena, která je spisovatelkou (zde vidíme podobnost s autorkou), sepisuje místo tohoto dopisu rukopis nazvaný „O babě hladové“, který dal vypovídající název i celé této povídce. Krátká próza začíná větami jako z pohádky: „*Byl jednou jeden domeček, v tom domečku stoleček, [...] .*“⁷⁶ Záhy se však dozvídáme, že jde spíše o horor, než-li o pohádkové vypravování.

Podle Procházkové je tato povídka nezdařilejší z celého cyklu. Navazuje na prvotiny, ve kterých mnohdy odbočovala k nelogickým povídkám. I v těch totiž často nalézáme postavy mimo tento svět, například v povídce *299 schodů*, kde vystupuje duchodce Šída a tajemný muž s šálou, nebo v povídce *Narkóza*, kde se setkáváme s mužem a biblickou postavou svaté Máří Magdalény. V tomto případě je to

⁷⁶ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Zvrhlé dny*. Primus. Praha 1995, s. 5.

tedy Smrt, která si dokonce za svoje služby nechává platit: „*Honorář? Já myslela, že chodíte zadarmo.*“⁷⁷

Hlavní hrdinka se z blíže nespécifikovaného důvodu rozhodla spáchat sebevraždu. Z následujícího přímého výčtu můžeme předpokládat, že to bylo kvůli muži, patrně milenci: „*Tak honem, za maminku, za tatínka, za toho vola...*“⁷⁸ Poté, co dívka vypije již předem připravenou tekutinu a uléhá, má pocit, že někdo klepe na dveře. Smrt ji ale vyvádí z omylu a dokončuje svoji „práci“. Když opouští pokoj, bouchání na dveře zesiluje a dveře se otevírají. Smrt ale poznamená, že „*její práci teď už žádný vůl nemůže zmařit.*“⁷⁹ Pravděpodobně to byl právě dívčin milenec a nebýt Smrti, přežila by.

Smrt je zvláštní postava, která i přes veškeré atributy lidství patrně lidskou bytostí není. Jí vajíčka, předčítá básně, svým „klientům“ tyká, kdežto oni jí vykají, jezdí k nim na jízdním kole, bere si honoráře. Je zahalena tajemstvím. Možná právě proto, že má ledové ruce, že „*usedla na lavici, která pod ní nezapraštěla*“⁸⁰, nebo že má ponětí o dalších „klientech“ nás utvrzuje v tom, že je opravdu nadpřirozenou bytostí.

Následující povídka, *Orchidea*, je líčena opět er-formou z pohledu mladé dívky Lízy. Je to příběh o vraždě, která se odehrála jednoho mrazivého rána Nového roku. Líza s přáteli slaví Silvestr a nakonec jich zbylo jen šest – všichni muži. Mezi nimi i šedovlasý senior s brýlemi, kterého nikdo z přítomných neznal a nikomu nebyl sympatický. Líze je jeho chování odporné, zdá se jí „oplzlý“ a ostatní muži rozhodují, že ho vyhodí. Líza ale odmítá, je jí ho líto. Poté ji pozve na procházku kolem řeky a ona překvapivě souhlasí. Starší muž ji žádá o květ orchidey, ale ona odmítá. Poté svou žádost mění v rozkaz a když ani poté květinu nedostává, shodí dívku do mrazivé řeky a bere si vytouženou květinu. Z rozhovoru obou protagonistů je patrný seniorův výhrůžný tón, který ale dívka neregistruje. Poté muž odchází zpět do bytu, ostatním namluví, že dívka stále spí, pomůže s úklidem a s ledovým klidem opouští byt on i všichni ostatní.

⁷⁷ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Zvrhlé dny. Primus. Praha 1995, s. 8.

⁷⁸ Tamtéž, s. 10.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž, s. 5.

O muži se toho dozvídáme poměrně hodně – je nám poskytnut jeho vnitřní i vnější popis. Naproti tomu o hlavní hrdince nám toho autorka příliš neprozradila. Z momentu, kdy sama tančí uprostřed pokoje, může čtenář tušit jakousi nespokojenost a osamocenost. Možná je Líza i bez partnera a tato píseň dříve patřila jim dvěma: „*Skladba, která kdysi patřila k ní, [...] se teď po letech ponorkového ticha náhle vrátila a s nestrádanou silou lačně unikala z té cizí kazety.*“⁸¹ Líza patří též k velmi málo hrdinkám, u kterých recipient není schopen spolehlivě určit, jak asi dívka vypadala.

Sama autorka se do své hrdinky pravděpodobně neprojektovala, ale v povídce můžeme zaznamenat několik podobností s reálným bytem a okolím Lenky Procházkové. V době, kdy psala soubor *Zvrhlé dny*, se přestěhovala do nábřežního bytu, jenž si zamilovala. Novým prostředím byla autorka uchválena: „*[...] ukročila stranou, aby i jemu nabídla ten širokouhlý pohled na řeku, prázdné mosty a secesní krajku nábřežních domů smíchovské strany.*“⁸² Popisuje i interiér bytu.

Povídka je opět podobná autorčiným juveniliím. I zde se nám dostává několik situací, které jsou neočekávané, a i mnoho dějových zlomů, jejichž zápletkám se snaží čtenář ze všech sil porozumět.

Ačkoliv první dvě povídky byly poměrně mystického rázu, ve třetí povídce, *Nové dobré časy*, se setkáváme s hrdinkou opět s nepokrytě autobiografickými rysy, z jejíhož pohledu je celé povídka vypravována. Je to mladá žena „v očekávání“, která je již unavená neustálou prací svého partnera, jenž již několik týdnů horlivě pracuje na dřevěné posteli a nevšímá si ničeho a nikoho jiného kolem sebe. Proto dívka odchází do „víru“ velkoměsta, nasává atmosféru, která jí dělá velmi dobře. Jejich finanční situace je špatná, proto se rozhodne prodat některé knihy (Remarque, Böll, Steinbeck). Často se žena vrací ve vzpomínkách do doby, kdy spolu oba milenci ještě komunikovali a svěřovali se. Nemůže se dočkat, až postel konečně dokončí a vše se vrátí do „starých kolejí“. Na jednu stranu je ráda, že „*po dlouhém období skleslosti nabral další dech.*“⁸³ Na druhou stranu se domnívá, že „*on to nebere jako vitamínovou kúru, že je to pro něj už droga, pohlcující, samoučelná a nepostradatelná.*“⁸⁴

⁸¹ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Zvrhlé dny*. Primus. Praha 1995, s. 13.

⁸² Tamtéž, s. 21.

⁸³ Tamtéž, s. 29.

⁸⁴ Tamtéž.

Muž tímto svým činem ale pouze reaguje na aktuální finanční situaci, ve které se nachází a projevuje zájem o rozrůstající se rodinu. Žena si to uvědomuje a je ráda, „že má muže, který dokáže vyrobit postel vlastníma rukama.“⁸⁵ Hlavní hrdinka je vyličená jako žena, která netrpělivě čeká na změnu. Prozatímní stav ji tolik nesužuje, žije přítomností a příliš neplánuje do budoucna. Žije ze dne na den – obdobně jako hrdinky Kytka, Anna, Pavla Suková a řada dalších protagonistek z děl Lenky Procházkové.

Čtvrtá povídka nese název *Lampička* a líčí přibližně dva měsíce života mladé Kláry. Už od úvodní věty je jasné, že se povídka nese v depresivní duchu. Sama hrdinka je velmi skleslá. Důvodem je s největší pravděpodobností rozchod s přítelem: „*Žádný chlap nestojí za to, aby ses kvůli němu takhle ničila!*“⁸⁶ Když už deprese trvají celé léto, přijíždí strýc z Moravy a společně odjíždí do kraje, kde dívka vyrůstala. V jiném prostředí se Kláře udělá lépe a jako talisman si odváží olejovou lampičku, která vydrží hořet dvacet čtyři hodin. Zpátky v Praze pak hrdinka provede jakési symbolické rozloučení s bývalým přítelem a zažehne lampičku. Ve stejném okamžiku je v Praze muž, který se sice narodil v Německu, ale jeho zesnulá maminka byla Češka. Metropole ho nijak neuchvátí a chce odjet, ale náhle spatří světlo svíčky v jednom okně secesního domu. Zazvoní na zvonek, Klára otevře a muž se ptá právě na lampičku. Dívka ho pouští dovnitř a povídají si. Ráno lampička dohořívá a Klára „*pozorovala tenký bílý proužek a maličko při tom plakala, protože v každém novém štěstí je i něco velmi teskného.*“⁸⁷ Muž ležel vedle ní a konejšil ji.

Hlavní hrdinka je opět žena, která se sice po rozchodu dlouho „sbírala“, ale nakonec to dokázala, odrazila se ode „dna“ a začíná novou životní etapu. Je to příběh, který vypráví o ženě, jež se dokázala odprostit od bývalého milence a našla nový vztah, který jí dodal sílu.

Následující povídka, *Bílé dny*, patří společně s povídkou *Zvrhlé dny* k těm klíčovým ze souboru. Autorka zde opět ventiluje milostný partnerský vztah, který známe nejen z románu *Smolná kniha*. Čerpá ze skutečných postav a situací a lidé, které v povídce skrytě popisuje, patří k autorčiným nejbližším. Děj je vyprávěn ženou, Libuší, která již není mladá dvacetiletá dívka, ale žena středního věku.

⁸⁵ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Zvrhlé dny*. Primus. Praha 1995, s. 29

⁸⁶ Tamtéž, s. 36.

⁸⁷ Tamtéž, s. 41.

Libuše má dceru Jitku, syna Františka a žije v činžovním domě v Praze, se kterým sousedí dům pana prezidenta. Její partner, o generaci starší muž, leží v nemocnici s infarktem. Je ženatý a Libuše je jeho milenkou. Libuše je podnikavá žena, neustále se vzdělává. Proto začíná se studiem italštiny. Důvod k tomuto rozhodnutí nebyl jen studijní. Italský učitel se stává zároveň milencem hlavní hrdinky.

Libuše je v mnoha situacích velmi podobná ostatním hrdinkám próz Lenky Procházkové, avšak vzhledem k tomu, že je to již žena starší a zkušenější, je také otrlejší, lhostejnější, zklamanější. Její život je pro ni jakýmsi koloběhem stereotypních událostí. Je znuděná. Už to není mladá dívka, která se „bezhlavě“ vrhá do milostných vztahů a s nadějí, že najde muže svých snů. Ačkoliv je se svým milencem Josefem, hledá „povyražení“ jinde. Kvůli Josefovo infarktu už vztah není takový, jako býval dříve, a Libuše je rozhodnutá využít všechny své ženské zbraně a stereotypu zabránit. S Josefem stále prožívají intimní chvílky: „*Ty potřebuješ zvýšit sebevědomí? Já zase tlak. Věděla bych, jak na to. [...] Nic nehledej, [...] mám bílé dny, mio comandante.*“⁸⁸ Ani to ji ale nezabrání ve vztahu s učitelem italštiny.

Hlavní hrdinka je roztržitá, umělecky založená žena, pro kterou rodinné dění příliš neznamena. Podstatné je pro ni to, aby měla pocit, že miluje a je milována. Až poté dokáže být vřelou milenkou a matkou. Libuše se ale šťastná a v pohodě necítí a podle toho se chová: zmateně, zbrkle, nerozvázně, teatrálně. Sám Antonio, učitel italštiny, ji za její „chaotismus“ kárá: „*Libuško...Mně jenom vadí, jak si zbytečně komplikuješ a kazíš život. Přibíráš si pořád nový a nový starosti. Žiješ v chaosu.*“⁸⁹ Čtenář může nabývat dojmu, že hrdinka žije ve svém vlastním světě, což dokazuje například situace, kdy doprovází svého syna do školky, protože mají jet na výlet, ale ona si splete datum a oba stojí před prázdnou budovou: „*Odjíždět – partire, pojí se s předložkou per. Chytala se své italštiny jako záchranného lana, visela ve vzduchu nad hlubokou zmolou. Zmola je moravismus?*“⁹⁰ Libuše je ale atraktivní žena, která o zájem ze strany mužů nemá nouzi.

⁸⁸ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Zvrhlé dny. Primus. Praha 1995, s. 58.

⁸⁹ Tamtéž, s. 52.

⁹⁰ Tamtéž, s. 44-45.

Předposlední povídka *Studna* nevypráví milostný příběh. Je to krátká próza o zesnulé Němce Anně, která se jako duch vrací do svého domu, do kterého se po padesáti letech nastěhuje člověk. Je to mladá dívka Eva, herečka z Prahy, které Annin duch ztrpčuje pobyt a snaží se ji zabít. V závěru povídky se ale dočteme, že se nakonec obě ženy spřátelí.

Annou a její dvě děti tehdy po válce zabil manžel Johan, který se potom sám zastřelil. Vzhledem k tomu, že po válce nemohli všichni společně odejít, nechtěl po sobě nic zanechat. „*Studnu zavalil, dům proklel a pak nás zavedl na skálu. Netušila jsem, co udělá, nebyla jsem na to připravená. Proto jsem se nedokázala smířit celých padesát let.*“⁹¹ Eva přijela do polorozpadlého domu léčit si své „zlomené srdce“. Po dnech plných děsu a strašení se Anna dozvídá, že Němci Evě zabili dědečka. Což je fakt, který je přejatý z autorčiny rodiny a objevuje se v jejích prózách často. Když jde Eva na procházku do lesa, Annin duch ji zavede na skálu, kde stojí starý kříž, který připomíná tu hroznou tragédii. Tady chce ukončit Evin život. Když visí nad skalou, prosí Annu o pomoc: „*Paní Anno, pomozte mi!*“⁹² Anna se slituje, nebohé dívce pomáhá a prosí Boha o odpuštění.

Eva je opět hrdinkou, která je typická pro díla Lenky Procházkové. Ačkoliv se o ní v povídce dozvídáme jen velmi málo informací – přijíždí z Prahy, je mladá a profesí herečka – můžeme o jejím chování soudit, že je to praktická, nezávislá, samostatná žena, žijící bez partnera. Podle všeho není zlá, je rozvážná a empatická.

Závěrečná povídka – *Zvrhlé dny* – je zčásti jakoby z „červené knihovny“. Popisuje příběh 37leté Marie, která je frustrovaná stávajícím milostným vztahem v Čechách, a proto odjíždí na několik dní na Mallorku. Zde se setkává s atraktivním Španělem – Robinsonem. Marie se spřátelí s delegátkou Evou a společně se vrhají do ostrovního ruchu. Poté se jejich plány „uklidní“ a Marie tráví dny na balkoně, pije červené víno a opaluje se. Večer před odjezdem jdou obě ženy na diskotéku, kde se Marie poprvé setkává s Robinsonem. Zbytek večera a noci tráví spolu. Marie je po celou dobu poněkud nervózní. Povídají si. „*Cítila v tom napjatém čekání, že každé příští slovo o něčem rozhodne. Šlo samozřejmě o její slova a pokud nenajde správná, ten hrdý Španěl ji možná pak venku zabije. Nebyla to vůbec legrace, ale bylo to*

⁹¹ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Zvrhlé dny*. Primus. Praha 1995, s. 67.

⁹² Tamtéž.

*fascinující.*⁹³ Ráno odlétá Marie do Prahy, kde vyhazuje z bytu svého přítele a čte telegram od Robinsona, ve kterém stojí, že brzy přijede. Hned nato stojí u jejich dveří a pravděpodobně se stane součástí jejího života. Stráví spolu několik vášnivých nocí a hrdinka poté, co zjistí, že si Robinson přivezl i vlastní olivový olej, vydedukuje, „že přijel na dýl.“⁹⁴

Hrdinka je opět žena, která se chce dostat z neperspektivního vztahu a odjíždí své „problémy“ řešit jinam. Je to žena, která to ale nevzdává a v lásku stále věří. Nerezignuje. Když potká hezkého Španěla, toto tvrzení si ověřuje. Znovu nabírá síly, cítí se šťastná a spokojená. Otázkou v tomto případě zůstává, zda bude její nový vztah perspektivní.

3.4 Shrnutí

Jakkoli byla Procházkové ze strany kritiků vytýkána otevřenost, se kterou popisovala vztahy svých hrdínek, byly to vztahy vždy plnohodnotné, mnohdy zakončené mateřstvím. A pokud se jednalo o vztah, ve kterém se protagonistka „hledala“ a které později třeba zkrachovaly, vždy do nich vstupovala s nadějí a vírou, že tentokrát se jedná o ten vztah „pravý“. I z milostných scén bylo zjevné, že mezi partnery nejde jen o chtíč a vykonání aktu, ale že sex je přirozenou součástí jejich vztahu. *Zvrhlé dny* často líčí vztahy, které jsou prázdné, neperspektivní. Hrdinka, která věkově spadá spíše do střední generace, se často setkává s muži náhodně, mnohdy jsou to cizinci a často jde jen o nahodilé sexuální epizody. Bez toho, aniž by si uvědomila nesmyslnost svého jednání, se takto vyrovnává se svým dřívějším zklamáním.

Zarážejícím je fakt, že autorka se tu a tam zmiňuje o Janu Palachovi, O Lídě Baarové a jejím milostném poměru s Goebbelsem, občas se objeví i poznámka o sudetských Němcích. Příznačná je zde i volba náhodných společníků. Ve třech povídkách se autorka zmiňuje o dobrodružném setkání s cizincem – Čechoněmec, žijící v Německu, Ital Antonio a Španěl Robinson. Toto poněkud nezapadá do kontextu hodnotné literatury, ale spíše do tzv. „červené knihovny“.

⁹³ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Zvrhlé dny*. Primus. Praha 1995, s. 83.

⁹⁴ Tamtéž, s. 94.

Sporné se zdá být i to, že pokud pomineme mnohdy teatrální a psychicky labilní hlavní protagonistky, často fiktivní děj a jen naoko poutavé prostředí (např. ostrov Mallorca), čtenáři jsou si dobře vědomi, že Procházková píše velmi často autobiograficky, tudíž kritičtěji pak posuzují chování a jednání hlavních hrdinek. Uvědomují si totiž, kdo se za nimi skrývá.

Útlá sbírka *Zvrhlé dny* byla recenzenty hodnocena převážně negativně. Někteří kritizují mírněji než jiní, avšak vždy se v hodnocení objevuje několik kritických bodů. Tato sbírka je zatím poslední, ve které autorka „křísí“ své skutečné zážitky, a též je posledním dílem, které vzniklo ještě v průběhu soužití dvojice Procházková – Vaculík. Ovšem v době, kdy byl spis vydán, žili již oba odděleně. I přes veškerou kritiku jsou *Zvrhlé dny* dílem, které dokáže být „rádcem“, povzbuzením a motivací ostatním ženám.

Závěr

Žánrový rozsah Lenky Procházkové je obrovský. V posledních letech můžeme u autorky spatřit značné rozrůznění. V průběhu své literární kariéry píše nejen povídky, novely a romány, ale zaměřuje se i na rozhlasové hry, fejetony a články vztahující se k aktuálním politickým a společenským problémům. V autorčině tvorbě lze ale stále pozorovat některé společné rysy. A to především ty autobiografické v první tvůrčí fázi. V druhé etapě je spisovatelka inspirována historickými postavami, což se odráží v dílech vydaných v novém miléniu.

V této práci jsem usilovala o komplexní biografii Lenky Procházkové. Jelikož je autorčin životopis těžce přístupný, musela jsem vycházet ze strohých a obecných informací o jejím díle, eventuálně o jejím životě. Především o letech, kdy jako spisovatelka začínala, neexistují téměř žádné informace. Přitom právě toto období bylo v případě autorky naprosto stěžejní. Při sestavení biografie Lenky Procházkové jsem bazírovala především na sekundární literatuře (*Zvonek a pak chorál*) a mnoho informací o svém životě zaznamenává sama autorka na svých internetových stránkách.⁹⁵

Součástí práce je srovnání děl Lenky Procházkové vydaných před rokem 1989 a po roce 1989. Cílem bylo najít nejen souvislosti, ale i rozdílnosti v této tvorbě, kterou od sebe dělí několik desítek let. Důležitý je i historický kontext doby, do které díla spadají. Zajímalo mne též, jak se v jejich knihách projevují spisovatelčiny zkušenosti a rodinné zázemí, jaký význam mají či nemají jednotlivá díla v souvislosti s celou tvorbou Procházkové. Ačkoliv se autorčiny prózy zdají být obsahově stereotypní, ona sama je tak nepojímá. Naopak je v jejich knihách čitelný posun a vývoj, což se v diplomové práci, podle mého názoru, potvrdilo.

Mnoho let se Lenka Procházková soustředovala na jediný model, který prochází celou její tvorbou – na prózu s patrnou ženskou hrdinkou, která se potýká se slastmi i strastmi nejen milostného života. Právě z tohoto důvodu jsem se rozhodla věnovat část své práce i tomuto aspektu a analyzovat jednotlivé ženské postavy v povídkových prózách z let sedmdesátých, osmdesátých a devadesátých. Přesto jsem si však vědoma,

⁹⁵ <<http://lenka-prochazkova.eu/>>

že tento rozbor by zasloužil více pozornosti. Velmi pozoruhodná a mnou pouze okrajově probádaná je problematika metatextovosti u Procházkové, respektive Vaculíka.

Tvorba Lenky Procházkové, jež sahá až do let sedmdesátých a nadále přetrvává, je nejen rozsáhlá, ale i různorodá, a je velmi obtížné ji popsat jen v jedné práci, aniž bychom některé aspekty neuchopili pouze v náznacích, a tudíž zjednodušeně.

Cizojazyčné resumé

In dieser Diplomarbeit beschäftigte ich mich mit Lenka Procházková's Leben und Werk. Lenka Procházková ist eine tschechische Schriftstellerin, Publizistin und Drehbuchautorin. Diese Schriftstellerin veröffentlichte mehr als fünfzehn Bücher und erhielt den amerikanischen Egon-Hostovský-Preis, der im Exil verliehen wurde. Sie war die Signatarin der Charta 77 und war einige Jahre eine „verbotene“ Autorin. Ihre erste Feuilletons publizierte sie in den Zeitungen unter das Pseudonym Lenka Burianová.

Lenka Procházková ist 1951 in Olmütz geboren und hat zwei Geschwister. Ihre Kindheit war sehr schön und sie denkt an diesen Zeiten immer im Guten zurück. Ihr Vater, Jan Procházka, war auch ein sehr bekannter Schriftsteller und was das literarische Schreiben betrifft, beeinflusste er Lenka merklich. Die Vaterfigur erscheint in das Procházková's Werk fast überall. Jan Procházka war für Lenka nicht nur ein literarisches Vorbild, sondern auch ein Charaktervorbild.

Die Schriftstellerin hatte in den siebziger und achtziger Jahren einen kreativen Stil, der die Literaturkritiker fesselte. Sie war damals eine sehr junge Autorin. Allmählich können wir verschiedene Veränderungen sehen, was ihre kreative Äußerung betrifft. In den neunziger Jahren schreibt sie verschiedene Literaturgattungen. Nicht nur diese Fakten musste ich in meiner Diplomarbeit erwähnen und mich damit mehr zu beschäftigen.

Die Autorin schreibt vor allem Geschichten mit der Liebesthematik. Es geht nicht nur um eine Kurzprosa, sondern auch um Romane. Die Bücher von Lenka Procházková sind zum größten Teil autobiografisch. Und ebendeshalb sind ihre literarischen Werke bei dem Lesepublikum so beliebt.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura

- HOLÝ, Jiří a kolektiv. Česká literatura od počátků k dnešku. NLN. Praha 2008
- JONÁKOVÁ, Anna. Ludvík Vaculík, Český snář. Scienta. Praha 1994
- PEKÁRKOVÁ, Iva. Zvonek a pak chorál. Millenium Publishing. Chomutov 2010
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Tři povídky. Edice Petlice. Praha 1980
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Pohádka pro tátu. Milan Jelínek. Brno 1986
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Oční kapky. Sixty-Eight Publishers. Toronto 1987
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Přijed' ochutnat. Československý spisovatel. Praha 1991
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Hlídač holubů. Atlantis. Brno 1993
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Zvrhlé dny. Primus. Praha 1995
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka: Pan ministr. Primus. Praha 1996
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Dopisy z Bamberku. Primus. Praha 2000
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Růžová dáma. Eroika. Praha 2006
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Slepice v klubu. Eroika. Praha 2007
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Narušitel. Eroika. Praha 2008
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Slunce v úplňku. Příběh Jana Palacha. Prostor. Praha 2008
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Smolná kniha. Eroika. Praha 2009
- VACULÍK, Ludvík. Český snář. Atlantis. Brno 1992
- VACULÍK, Ludvík. Jak se dělá chlapec. Atlantis. Brno 1993

Slovníky

DOKOUPIL, Blahoslav, ZELINSKÝ, Miroslav. Slovník české prózy 1945-1994. Sfinga. Ostrava 1994

JANOŠEK, Pavel a kolektiv. Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2. M-Ž. Brána. Praha 1998

MENCLOVÁ, Věra a kolektiv. Slovník českých spisovatelů. Libri. Praha 2005

Internetové zdroje

<http://www.sanquis.cz/index1.php?linkID=art426> (Rozhovor Ireny Jirků s Lenkou Procházkovou o práci ve spolku Šalamoun, o novinářině a psaní. Přístup 10. 1. 2015)

http://kultura.idnes.cz/spisovatelka-prochazkova-palachuv-cin-byl-genialni-fhl-literatura.aspx?c=A080908_103140_literatura_jaz (přístup 20. 12. 2014)

<http://lenka-prochazkova.eu> (přístup 29. 9. 2014)

<http://www.topzine.cz/iva-prochazkova-budu-stastna-i-kdybych-dostala-literu-potreti> (přístup 2. 10. 2014)

http://ivaprochazkova.com/1_oautorce/1_mujvztah.html (přístup 2. 10. 2014)

<http://www.czechlit.cz/autori/prochazkova-iva/> (přístup 2. 10. 2014)

<http://lenkaprochazkova.wz.cz/beletrie.php> (přístup 29. 9. 2014)

<http://www.spoleksalamoun.com/view.php?cisloclanku=2004071904> (přístup 10. 1. 2015)

Přílohy

Příloha č. 1

a) Jan Procházka

(Zdroj: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=846>)

b) Lenka Procházková

(Zdroj: http://lenkaprochazkova.eu/?attachment_id=386)

c) Iva Procházková

(Zdroj: <http://ivaprochazkova.com/fotogalerie/>)

d) Maria Procházková

(Zdroj: <http://www.osobnosti.cz/maria-41.php>)

e) Cecílie Procházková Jílková

(Zdroj: <http://cecilie.wz.cz/galerie.php>)

f) Josef Vaculík a Lenka Procházková

(Zdroj: <http://lenka-prochazkova.eu/?cat=11>)

g) Ludvík Vaculík a Lenka Procházková v roce 1984

(Zdroj: <http://lenka-prochazkova.eu/?cat=11>)

Příloha č. 2

Kolaudace s přáteli disidenty v bytě Lenky Procházkové v roce 1988

(Zdroj: <http://lenka-prochazkova.eu/?cat=12>)

Příloha č. 3

a) Přebal knihy *Smolná kniha* (archiv autorky diplomové práce)

b) Přebal knihy *Přijed' ochutnat* (archiv autorky diplomové práce)

c) Přebal knihy *Zvrhlé dny* (archiv autorky diplomové práce)

Příloha č. 1

a) Jan Procházka

b) Lenka Procházková

c) Iva Procházková

d) Maria Procházková

e) Cecílie Procházková Jílková

f) Josef Vaculík a Lenka Procházková

g) Ludvík Vaculík a Lenka Procházková v roce 1984

Příloha č. 2

Kolaudace s přáteli disidenty v bytě Lenky Procházkové v roce 1988

Příloha č. 3

a) Přebal knihy *Smolná kniha*

b) Přebal knihy *Přijed' ochutnat*

c) Přebal knihy *Zvrhlé dny*

